

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

**Specifické potřeby romských žen z hlediska
sociální práce v jihlavské lokalitě**

Bakalářská práce

Autor: Hana Prägerová
Studijní program: B 6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě KS
Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Hana Prägerová
Studium: U1482
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce:

Specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě

Název bakalářské práce AJ:

Specific Roma women's needs from aspect social work in Jihlava's localities

Zásady pro vypracování:

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zmapování specifických potřeb romských žen z hlediska sociální práce. Výzkum proběhne v jihlavské lokalitě. Jako metoda kvalitativního dotazování bude zvolena technika rozhovoru.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Datum zadání bakalářské práce: 12. 4. 2016

Datum odevzdání bakalářské práce: 11. 3. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny prameny a literaturu.

V Jihlavě dne 24. 2. 2017

Hana Prägerová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D. za její ochotu, vstřícnost a cenné rady při odborném vedení mojí bakalářské práce.

Abstrakt

PRÄGEROVÁ, Hana. *Specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě*. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Tato bakalářská práce se zabývá zmapováním specifických potřeb romských žen z hlediska sociální práce. Výzkum se uskuteční v jihlavské lokalitě.

Cílem je zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce.

Teoretická část bakalářské práce popisuje pojmy sociální práce, sociálního fungování. Nadále se teoretická část zaměřuje na postavení romské ženy v romské rodině od dětství až po stáří. Popisuje specifické bariéry romské ženy v oblasti vzdělávání, zaměstnání a v oblasti bydlení. Další kapitoly jsou věnovány charakteristice jihlavského regionu s výskytem většího počtu romského obyvatelstva.

Praktická část popisuje samotný průběh výzkumného šetření a kvalitativní výzkumnou strategii. V jednotlivých dílčích cílech jsou interpretována zjištěná data.

Klíčová slova: sociální práce, sociální fungování, romská žena, jihlavská lokalita.

Abstract

PRÄGEROVÁ, Hana. Specific needs of Roma women in terms of social work in Jihlava's locality. Hradec Králové, 2017. Bachelor thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social Work.

Supervisor: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

This bachelor thesis deals with mapping the specific needs of Roma women in terms of social work. The research will take place in Jihlava's locality.

The aim is to find out barriers to social functioning and specific needs of Roma women in terms of social work.

The theoretical part of bachelor thesis describes the concepts of social work and social functioning. Then theoretical part focuses on status of Roma woman in the Roma family from childhood to old age. It describes the specific barriers of Roma woman in education, employment and housing. Other chapters are devoted to the characteristics of the Jihlava's region.

The practical part describes process of the research itself and qualitative research strategy. Identified data are interpreted in individual subgoals.

Keywords: social work, social functioning, Roma woman, Jihlava's locality.

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Sociální práce.....	10
1.1. Pojem sociální práce.....	10
1.2. Pojem sociálního fungování	11
2. Sociální práce s romskými ženami.....	13
2.1. Romská žena	14
2.2. Specifikace romské komunity	16
2.3. Tradiční romská rodina	17
2.4.1. Dětství	18
2.4.2. Dospívání	19
2.4.3. Svatba.....	19
2.4.4. Manželství	20
2.4.5. Mateřství.....	20
2.4.6. Stáří	22
2.5. Vzdělávání romské ženy	23
2.6. Zaměstnání romské ženy.....	24
2.6.1. Ztížený přístup na trh práce z hlediska romského etnika	25
2.6.2. Ztížený přístup na trh práce z hlediska ženy	26
2.7. Bydlení Romů	27
2.7.1. Bydlení z hlediska financování	27
2.7.2. Bydlení z hlediska složení rodiny	29
3. Zkoumané území.....	30
3.1. Charakteristika jihlavské lokality.....	30
3.2. Charakteristika jihlavského regionu s výskytem většího počtu romského obyvatelstva	31
4. Shrnutí teoretické části.....	36
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5. Vlastní výzkum šetření.....	37
5.1. Formulace hlavního cíle a dílčích cílů	37
5.2. Odůvodnění výzkumné strategie.....	38

5.3	Volba výzkumných technik.....	38
5.4	Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek.....	39
5.5	Volba výzkumného souboru.....	40
5.6	Charakteristika respondentek.....	41
5.7	Průběh výzkumu a zpracování dat.....	44
5.8	Etika a rizika výzkumu.....	45
6.	Analýza a interpretace údajů.....	46
	Závěr.....	57
	Seznam zkratk.....	60
	Seznam obrázků.....	60
	Seznam tabulek.....	60
	Použitá literatura.....	61
	Seznam příloh.....	I
	Příloha 1.....	II
	Příloha 2.....	IV
	Příloha 3.....	VII
	Příloha 4.....	X
	Příloha 5.....	XIII
	Příloha 6.....	XVI
	Příloha 7.....	XX
	Příloha 8.....	XXIII

Úvod

Téma mé bakalářské práce jsem zvolila na základě mého zaměstnání, ve kterém postrádám více iniciativy, především nás pracovníc a pracovníků v sociální oblasti. Pracuji na oddělení Státní sociální podpory (SSP) jako referent nepojistných dávek. Mezi mé klienty patří i romské etnikum. Ze strany majority se často setkávám se zkreslenými, mnohdy i urážlivými poznámkami ohledně samotných Romů. Domnívám se, že největší podíl na těchto názorech majority má neznalost skutečného života romského obyvatelstva. Proto jsem se rozhodla prozkoumat specifické potřeby, které romská komunita má, konkrétně v jihlavské lokalitě.

Zaměřím se na ženy romského etnika, neboť k romské menšině se v sociální práci přistupuje na základě etnicity a genderový aspekt není téměř reflektován. Ženy a muži se navzájem odlišují, a proto i přístup v sociální práci by měl být specifický ke každému pohlaví. Nejčastějšími klientkami v sociální práci jsou právě romské ženy, které i v současné moderní společnosti vnímají z různorodých pohledů diskriminaci.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zmapování specifických potřeb romských žen z hlediska sociální práce. Výzkum budu provádět v jihlavské lokalitě formou kvalitativního dotazování. Toto výzkumné šetření proběhne formou polostrukturovaného rozhovoru.

Dílčí cíle jsem rozdělila do čtyř částí, ve kterých budu zjišťovat bariéry sociálního fungování romských žen v jihlavské lokalitě. Bariéry se budou týkat fungování romských žen v rodině, v oblasti vzdělávání, v oblasti zaměstnanosti a v oblasti bydlení. Dále se zaměřím na specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.

Poznatky této práce mohou vést k většímu vžití se do situace žen v romské komunitě, ke zjištění jejich nejpalčivějších problémů, se kterými se potýkají. Také doufám, že tato práce prohloubí porozumění české a romské národnosti a pomůže k jejich lepšímu a spokojenějšímu soužití. Předpokládám, že tato publikace může posloužit nejen sociálním pracovnícím a pracovníků, ale také zaměstnancům státních a neziskových organizací, kteří se při své práci setkávají právě s romskými ženami.

Přínosem pro mě bude poznání jejich specifických potřeb, což určitě povede ke zlepšení komunikace a možnosti podívat se na problém z jejich úhlu pohledu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Sociální práce

„Společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámeček společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potencialu.“ (Matoušek, 2008, s. 200)

1.1. Pojem sociální práce

Sociální práce má celou řadu definic, jak uvádí Janebová ve skriptech Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup. Vybrala jsem si vymezení sociální práce, které klade důraz jak na práci s klientem, tak i s jeho sociálním prostředím. *„Sociální práce je součástí systémů sociální ochrany osob. Předmětem sociální práce je podpora zvládnutí obtížných životních situací klientů zprostředkováním změny vzájemných problémových interakcí mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí působením na klienty, působením na subjekty v jejich sociálním prostředí a působením na průběh interakce mezi nimi.“* (Janebová, 2014, s. 16-17 dle Zásady a obsah věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a samosprávné profesní organizaci, 2013). Tuto starší definici jsem si vybrala, protože klade důraz na zprostředkování změny v samotném sociálním prostředí klientů a subjektů. Vyjadřuje podporu v řešení problému, adaptování se s prostředím.

Sociální práce je v České republice, jak uvádí Janebová (2014), málo prestižní.

Každá sociální pracovníce a pracovník mohou přispět ke zvýšení prestiže sociální práce ve společnosti tím, že dokážou rozlišovat sociální práce od jiných pomáhajících profesí. Vynasnaží se objasnit poslání sociální práce vůči klientům, veřejnosti a jiným profesím i politikům. Sociální práci budou vykonávat s ohledem na její poslání, proto budou používat odborné postupy zahrnující komplexní přístup a orientaci zaměřit nejen a pomoc klientům, ale též na snahu měnit a ovlivňovat sociální prostředí, které problémy klientů často zapříčiňuje. Vynasnaží se prosadit a formulovat etické principy a zásady do praxe sociální práce, aktivně si doplňovat vzdělávání v teorii profese a podílet se na rozvoji odborné teoretické základny.

Své postupy budou legitimovat vzhledem ke klientům, zadavatelům, zaměstnavatelům, médiím i veřejnosti s využitím odborných poznatků sociální práce.

V současnosti společnost předpokládá, že jejich sociální problémy budou řešeny především pomocí výplaty sociálních dávek. Sociální pracovníci řeší problémy klientů spíše z pohledu zaměstnavatele nebo zadavatele služeb. Běžným řešením problémů klientů se stává působení pouze na jednotlivce v jeho akutním problému, nezaměřuje se na jeho sociální prostředí. K nízké prestiži přispívá i nízké finanční ohodnocení a negativní prezentace sociální práce v médiích. (Janebová, 2014)

1.2 Pojem sociálního fungování

Ve slovníku sociální práce Matoušek (2008, s. 196) pojem sociálního fungování definuje: *„Kvalita společenských vazeb jednotlivce, obvykle posuzovaná podle několika kritérií – např. podle kvality vztahů k lidem, využití vlastního potenciálu, plnění požadavků společenského prostředí.“* Schopnost klienta odpovídat na nároky prostředí reflektuje sociální fungování a zároveň odráží nepřiměřené nároky prostředí. Pokud nastanou problémy v sociálním fungování, mohou být důvodem pro to, aby se klient spojil se sociálním pracovníkem a společně se je pokoušeli řešit.

Vyjasnění sociálního fungování je podstatným úkolem při vymezování cíle sociální práce. Sociální fungování má přispívat k uspokojování potřeb jak základních, tak těch, na kterých závisí uplatnění člověka ve společnosti. Mezi základní lidské potřeby patří jídlo, bezpečí, přístřeší, ochrana a zdravotní péče. Další potřeby zahrnují vzdělání, odpočinek, estetiku, dosažení úspěchu, náboženství a pocit sounáležitosti, společenství, vzájemná péče. Také sebeúcta, sebedůvěra a osobní identita. Pomáhat jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování považují sociální pracovníci za jednu ze svých nejvýznamnějších rolí. (Navrátil, 2012)

Sociální fungování se v první řadě zajímá o modely a strategie zvládnutí, které osoby rozvíjejí ke zvládnutí svých životních situací a úloh. Sociální práce má pracovat s klientem tak, aby vynikl vlastní klientův potenciál a jeho schopnost jednat. Je důležité, aby každý svým způsobem a svými možnostmi rozvíjel své možnosti zvládnutí. Také souhlasím s tvrzením, že pokud budou nároky prostředí v poměru k schopnosti zvládnutí jednotlivce příliš velké, objeví se přetíženost a bezmocnost.

Ke zvýšení potenciálních vlastností, objevení nových možností pomoci a rozvinutí vlastních možností u lidí při jejich vyrovnávání se s prostředím může vést pozitivní zpětná vazba. (Smutek, 2006)

Bariéry sociálního fungování mohou existovat i na straně sociálního prostředí, proto je důležitou součástí „práce s prostředím“ budování antirasistických organizací. Mezi příznaky rasismu v organizacích můžeme považovat nepoměr nebo dokonce výhradní zastoupení majoritní skupiny mezi zaměstnanci či mezi klienty. Pracovníci z majoritní společnosti jsou lépe placeni, častěji se dostávají na vyšší pracovní pozice, zatímco pracovníci jiné rasy jsou propouštěni mezi prvními, nejsou zohledňovány jejich kulturní odlišnosti a nedostávají srovnatelnou nabídku vzdělávání. (Janebová, 2014)

V antiopresivních přístupech sociální práce Janebová (2014, s. 69) upozorňuje: „*Vedle společenské oprese¹ je třeba reflektovat i opresivní tlaky kultury organizace, ve které pracovník pracuje. Opresivně může působit i rozložení moci v organizacích, které jsou silně genderované a rasově segregované, což může vést i k implicitnímu rasismu a sexismu.*“

¹ „Opresi lze vymezit jako strukturální znevýhodnění určitých společenských skupin, kterým jsou upírána některá práva, která jsou jinak běžně dostupná většinové společnosti, či jejím elitám.“ (Janebová, 2014, S. 65)

2. Sociální práce s romskými ženami

Janebová (2014) ve skriptech uvádí: „Kritická sociální práce“ nabízí alternativy sociální práce zaměřené na změnu sociálního prostředí klienta, ukazuje cesty k motivaci společnosti k naplňování závazku sociální odpovědnosti. Jednou z teorií je antirasistická sociální práce, jejímž cílem je: „*odstranit rasismus na institucionální i individuální úrovni.*“ (Janebová, 2014, s. 47)

Rasismus lidem jiných ras přiděluje podřadné role, čímž dochází k jejich nerovnému zacházení.

Janebová (2014) zmiňuje čtyři oblasti, kterými je třeba disponovat pro „antirasistickou sociální práci“. Jednak schopnost kritické reflexivity a analýzy moci vůči jiné kultuře a zároveň ztotožnění s emoční empatií vůči zkušenostem jiných kultur. Druhá oblast zahrnuje znalosti o politických, historických, sociálních a ekonomických aspektech životů jiných kultur. Třetí oblastí jsou kulturní dovednosti sociálních pracovníků a pracovníků. Pracovníci by měli umět citlivě posoudit životní situace klientů z jiných kultur a spolupracovat s nimi způsobem odpovídajícím očekávání klientů. Je nutné u klientů s narušenou osobní identitou, zpochybnit tuto identitu a pomoci jim vytvořit pozitivní vlastní sebepojetí.

Vstřícné prostředí při setkávání odlišných kultur je čtvrtá oblast tzv. „kulturní kompetence“ důležité v „antirasistické sociální práci.“

Romské ženy mají různé zkušenosti s rasismem, proto je nutné, aby se nebály o něm hovořit a tak si uvědomit, jaké formy rasismu ovlivňují jejich život. Vhodná individuální intervence pomáhá těmto ženám odkrýt důsledky rasismu pro jejich duševní zdraví.

„Womanism“ je termín, který se ustálil v USA pro pojmenování sociální práce se ženami jiné, než „bílé“ barvy. Bývá nahrazován termínem „antirasistická feministická sociální práce.“ (Janebová, 2014)

Antirasistická feministická sociální práce upozorňuje ve společnosti na formy diskriminace „černých“ žen a také se zaměřuje na změny přímo v životech klientek. V rámci womanismu se např. Patricia Hill Collins (Janebová in Saulnier, 2014 s. 46) „věnovala pozici „černých“ žen uvnitř komunity a nespravedlnosti, kterým jsou „černé“ ženy vystaveny. Zároveň zkoumala způsoby, jak „černé“ ženy přítomným diskriminačním tlakům čelí. V kontextu práce s afroamerickými ženami přišla s projektem „sebe-definování“ jako cesty ke zplnomocnění. Tím, že se žena naučí samu sebe definovat v pozitivních významech a tuto sebedefinici veřejně prezentuje, mění svět.“ Tyto zkušenosti v sociální práci s afroamerickými ženami můžeme využít při sociální práci s romskými ženami.

Hledání silných stránek žen v jejich rodinách, kulturách, jejich zplnomocňování, porozumění každé konkrétní ženy, na tom je postavena anti-rasistická práce a především je zde kladen důraz na to, aby klientky rozuměly tomu, co dělají pomáhající pracovníci. (Janebová in Suarez, Lewis, Clark, 2014)

Janebová (2014) upozorňuje na rizika antirasistické sociální práce, která klade důraz na hodnoty dané kultury, aby nedocházelo k posilování genderových stereotypů. Protože některé hodnoty mohou být diskriminační vůči ženám, především právo muže na domácí násilí. Zobecnění zkušeností žen je další riziko, neboť je důležitá individuální odlišnost té které ženy od její kulturní skupiny.

2.1 Romská žena

Lacková v knize Pavla Říčana (1998, s. 21) cituje svoji maminku, která ji odmalička vštěpovala: „Smradlavá cikánka! Jak uděláš něco, co se gadžovi, nebude líbit, začne ti nadávat do cikánů. Máš to zapotřebí? Vezmeš si Roma a hotovo.“ To svědčí o tom, že pocit méněcennosti vůči gádžům byl hluboce zakořeněn v romské mentalitě.

Úděl romských žen byl krušný, musely shánět potravu pro často podvyživené děti, obstarávat domácnost v primitivních podmínkách a podřizovat se ve všem muži, který se cítí oprávněn bít svou ženu, kdykoli se domnívá, že si to zaslouží.

Odborná literatura popisuje romskou ženu jako genderově stereotypizovanou. Žena je tu pro ty druhé, věnuje jim svou energii a svůj čas. Stará se o rodinné příslušníky, o domácí práce, což ji brání v osobním rozvoji. (Hynková, *Romské ženy*. 2015)

O Romkách přetrvávají rodové stereotypy. Lidé v komunitách jsou přesvědčeni, že hlavním smyslem ženy je rodit a být ochránkyní rodinného krbu. Romská žena se musí chovat tak, jak se od ní očekává. Třeba večer nesmí opustit osadu bez doprovodu, protože to by bylo něco nepatřičného. U takzvaných usedlých Romů na východě Slovenska se v některých osadách stále dodržuje, že do manželství dívky přicházejí jako panny. Po prvním pohlavním styku se veřejně ukazuje plachta s krvavou skvrnou, která dokládá dívčino panenství. Tyto tradice Romky velmi ponižují. Brzy se stávají matkami, což jim znemožňuje přístup ke vzdělání a to je diskriminuje na trhu práce. (Horváthová dle Kosové, *Když jsou ženy emancipované*. 2016)

Dnešní romská žena si uvědomuje svůj potenciál, rodina je pro ni stále na prvním místě, ale už cítí, že ji vlastní rodina nebo partner nemusí omezovat. Projev nadřazenosti se většinou začíná vytrácet a dokonce v dnešní mladé rodině není výjimkou, když romský muž své ženě v domácnosti pomáhá. Vykonává některé domácí práce a vaří. Dle výzkumu, který vydalo genderové informační centrum „NORA“, uvedly romské ženy, že vidí výhody svého romství v tom, že ctí rodinu a děti. Nejmenší váhu přikládají kariéře, náboženství a sousedským vztahům. (Hynková, *Romské ženy*. 2015)

Z průzkumu vyplývá, že Romky se veřejného života výrazně neúčastní, například k volbám chodí téměř polovina a ještě nepravidelně. Ojediněle se angažují v místním politickém dění. Romky cítí negativní náladu většinové společnosti a ví, že nejsou zastupovány většinovými stranami. Příčinu vidí v tom, že Romové nadržují spolu a neorganizují se. Jako zásadní potřeba byla stanovena z průzkumu podpora aktivity Romek v oblasti sdružování a politické participace. Do podvědomí Romek se dostává důležitost těchto aktivit i zodpovědnost romské komunity, kdy aktivita vzrůstá, pokud se problém týká místního dění.

2.2. Specifikace romské komunity

Romské přísloví praví: „*Nikdy nechod' nikam sám, zabijou tě!*“ Můžeme vidět celou skupinu, která doprovází svého člena na úřad k podání žádosti, do nemocnice na návštěvu a podobně. Pro romské děti, které jsou zvyklé společně si hrát, hlídat se, je těžko pochopitelné pracovat samostatně, jak jsou často nuceny ve škole. Doma v rodině jim je od malička vštěpována silná soudružnost. Romům nevadí spát namačkání v těsné tělesné blízkosti v malé místnosti. Častá neochota romské rodiny i širší komunity dovolit jedinci, aby se od ní odpoutal, aby myslel a jednal jinak než ona, je nešťastným důsledkem silné skupinové koheze. Vyloučením ze skupiny je ten nejpřísnější trest. (Říčan, 1998)

Tato potřeba koheze zřejmě pramení ze zkušeností z minulosti, kdy Romové byli po staletí pronásledováni, vyvražďováni, ponižováni a diskriminováni. Svoji historii si nezapisovali, mnohé toho o Romech nevíme, avšak jejich jazyk, náboženské představy, kultura a vzhled odpovídá teorii, že Romové pocházejí z Indie. V Indii je vedro, vlhko, množství hmyzu a nastává zde prudká změna klimatu, proto se potraviny rychle kazí a je těžké cokoli uchovat. Pro život stačí málo, díky klimatu nebyl nutný pevný dům, teplý oděv ani dobrá obuv. Romové žili v Indii jako kočovní řemeslníci, kastovní systém nedovoloval v rodině měnit řemeslo a tak se tradice řemesla kovářů, podkovářů, kotlářů, měďotepců, korýtářů, pasířů, řezníků, koželuhů a hudebníků udržovala donedávna. Museli za svými zákazníky putovat. Při putování mezi vesnicemi a městy byli obklopeni lány nekultivované země, kde si mohli utrhnout mnoho druhů tropického ovoce a užitkových rostlin, vyměňovali své výrobky za čočku, rýži, ryby, drobnou zvěř a různé tkaniny. Nikomu to nevadilo a nikoho tím nepohoršovali, ovšem po příchodu do Evropy, kde každý kus půdy měl svého majitele, nastaly konflikty. Začalo trvalé pronásledování. (Šišková, 2008)

V Čechách mezi nejvýznamnější romské skupiny patří: „*Servika Roma*“ (slovenští Romové, „*Ungrike Roma*“ (maďarští Romové), „*Vlachike Roma*“ (olašští Romové), žijí tu ještě potomci původních předválečných populací Romů, jako například moravští Romové, čeští Romové a německy mluvící romské skupiny. (Kappl, 2013)

V jihlavské lokalitě mají nepočtenější zastoupení slovenští Romové.

O Romech se říká, že jsou lháři, ale oni mají sníženou schopnost rozlišovat realitu, fantazii, vzpomínky a sny. Jsou vybaveni úžasnou empatií. Dokážou říkat to, co chceme slyšet, a nezabývají se tím, je-li to pravda. (Šišková, 2008)

Dalším specifikem romské národnosti je nezávaznost. Romové odmítají spoutání běžnými konvencemi. Do práce chodí, když se jim chce, ani děti nenutí pravidelně chodit do školy, jdou spát když, jsou ospalí, vstanou, až se vyspí a neztišují hlas z ohledu na sousedy, nedusí v sobě vztek, je jim cizí pokora před byrokratem. (Říčan, 1998)

2.3 Tradiční romská rodina

Pro Romy má rodina zásadní důležitost. Romové silně spoléhají sami na sebe, což je odrazem jejich nejisté pozice v rámci nepřátelského prostředí širší společnosti. V rámci sociální organizace Romů zaujímá rodina klíčovou pozici a Budilová a Jakoubek (2009, s. 283) jí nazývají: „*komplexní rodina*“, tedy „*skupina, která se skládá z nukleárních rodin rodičů společně s nukleárními rodinami jejich dospělých synů*“, a v menší míře pak širší skupiny a rozšířené rodiny.“

Romská rodina je soudržná, děti zde vyrůstají mezi větším počtem sourozenců, ale i sestřenic a bratranců, s rodiči, prarodiči, se strýci a tetami. Navzájem se vnímají jako blízcí příbuzní a přestože uvnitř vznikají četné rozepře, navenek vystupují jednotně a solidárně. Romskému dítěti je odmalicka vštěpována úcta ke starším, umět se podřídít skupině. Funguje zde hierarchie starších a mladších, mužů a žen. (Šišková, 2008)

Romský muž měl za úkol obstarat peníze a odevzdat je ženě. Ta zase musela zajistit stravu pro celou rodinu, postarat se o domácnost a o děti. Romská rodina je známá velkým počtem dětí a v případě tísně, či ohrožení, spoléhá na své příbuzné, s kterými se často navštěvují.

Vztahy v rámci rodiny jsou osobní, jsou ustavovány skupinou bratrů, jejichž příbuzenské vazby jsou totožné, váže je loajalita a morální solidarita. Třenice mezi příbuznými nikdy nezacházejí daleko. Můžeme být svědky, jak na sebe dva mladíci křičí neslušná slova a třetí to komentuje slovy: „*Podívej, jak se navzájem urážejí, můžou říct cokoli, ale nevadí to, protože tady jsme všichni rodina.*“ (Jakoubek; Budilová, 2009, s. 73)

Výchova v romské rodině je volná, funguje zde otevřenost, přátelská atmosféra, malá náročnost na plnění školních povinností.

Dnes vztahy v romské rodině zeslábly, což dokazuje především umístění poměrně velkého počtu dětí v dětských domovech. Říčan vidí příčinu tohoto defektu v sociálním jevu, kdy v minulosti byly děti odebírány násilím za asistence policie sociálními pracovníky, kteří usoudili, že o děti bude lépe postaráno v dětských domovech. Ty zajistily lepší stravu, hygienu a pravidelnou školní docházku, ale nenahradily rodinu. Jako nejnapadnější následek si děti odnesly nenavázání vztahu ke své rodině a budoucí mladá romská matka už nenaváže patřičný vztah ke svému dítěti. (Říčan, 1998)

2.4 Postavení romské ženy

„Romská žena je diskriminována hned několikrát – jako žena, kvůli své národnosti a v neposlední řadě i vlivem tradic přímo ve své rodině v roli dcery, partnerky, matky. Přestože Romky studují na prestižních univerzitách, politicky se angažují nebo zakládají organizace, které jsou ku prospěchu celé společnosti, je jejich emancipace v porovnání s ženami z majority stále v mnohém pozadu.“ (Horvátová, 2016, s. 9)

2.4.1 Dětství

Narození dítěte znamená v romské rodině požehnání. Je preferován chlapec, ale vítána je rovněž dívka, zvláště matkami, protože jim přibyla do rodiny budoucí pomocnice a chůva. Při výchově v raném dětství nehraje roli pohlaví dítěte. Děti jsou vychovávány společně, vztahy jsou přesně hierarchizovány, podle nich se udílí pocty a projevuje úcta, ale na druhou stranu se děti nebojí říct svou myšlenku a nečekat na udělení slova. Před dětmi Romové bez uzardění hovoří o vězení, zločinu, násilí, sexuálních úchylnkách, avšak cudnost ve smyslu zahalování je zde zpravidla vyžadována ve větší míře než v ostatní populaci. Romské pohádky děti prožívají, berou je doslova a věří v jejich pravdivost. Na rozdíl od české maminky, která neustále na dítě mluví, romská maminka hovoří se svými příbuznými v bytě a na dítě promluví jen tehdy, když po něm něco chce. Nedostatkem romského dítěte je slovní zásoba, doma s ní vystačilo, ale romské šestileté dítě nezná žádný jazyk, ve kterém by mohlo být vyučováno. Pojetí co je kázeň a pořádek je v romských rodinách jiné.

Malé děti, zvláště chlapci, nejsou vedeny k sebeobsluze, vše dělá matka nebo starší sestra. Starší sestra nemá čas na sebe, protože téměř vše dělá za ostatní. Ve škole jsou zpravidla úspěšnější dívky než chlapci, protože jsou více vedeny k poslušnosti a pořádku.

Romské děti jsou ve škole často kárány, že bez vyzvání vstupují do hovoru, ale protože ve své rodině je to naprosto přirozené, cítí se ukřivdění a upevňuje se v nich předsudek, že svět je nepochopitelný a nepřátelský.

Romské dítě neumí odkládat požitky, čímž se nepěstuje jeho vůle, a má zhoršenou možnost dosáhnout něčeho, co vyžaduje odříkání. Romské dítě potřebuje hodně chválit. Protože jeho sebevědomí, je závislé na sociálním okolí. Pokud je Rom sám, nemá žádné sebevědomí. (Šišková, 2008)

2.4.2 Dospívání

Dívka se učí být dobrou ženou a budoucí snachou. „ *Při první menstruaci se z děvčátka stala dívka, z „čhajori“ se stala „čhaj“.* První žena, která na to přišla, jí musela dát obrovskou facku. Takovou facku, aby měla celý den červenou tvář. Věřilo se, že děvče bude pak hezké, dlouho mladé a hlavně odolné pro život. A že ponese bez reptání svou životní „zajdu“ tak, jako bez hlesnutí sneslo tu facku. Že bude očekávat neočekávané. *Nám Romům se neustále dělo něco neočekávaného. Ani jsme nemohli plánovat svůj osud, když za nás pořád a pořád rozhodovali jiní.*“ (Lacková, 2010, s. 31)

Dívka v době dospívání pečuje o své sourozence a pomáhá matce připravovat jídla. Romové dospívají dříve a proto i sňatky nebo partnerské vztahy uzavírají ve velmi mladém věku. (Štěpařová, *Specifika romské rodiny*, 2005)

2.4.3 Svatba

Uzavření manželství zahrnuje u Romů obvykle platbu určitého obnosu ze strany otce ženicha otci nevěsty. Tato platba je výrazem ocenění role ženy a zárukou seriózní svatby. V případě, že by nevěsta opustila svého muže, ukládá instituce platby za nevěstu ohromný peněžitý trest. (Cohn, 2009)

Romské dívky, obvykle velmi mladé, si musely vzít ženicha, kterého jim vybrali rodiče. Výjimečně se stalo, že se dva mladí lidé do sebe zamilovali a od rodičů nedostali povolení k sňatku. V těchto případech zbýval útěk. Pokud se vydrželi skrývat dlouho u nějakých příbuzných a nakonec se vrátili s dítětem, rodiče je zpravidla přijali a odpustili jim. (Lacková, 2010)

V romské komunitě je stále vysoce ceněno panenství. Pokud mladí lidé nemají potřebný věk pro církevní nebo úřední svatbu, je vystrojen tradiční romský svatební obřad, při kterém pronese obřadník formuli, sváže páru ruce šátkem, anebo jim je zkříží a do dlaní jim nalije červené víno nebo pálenku, to pak svatebčané ze svých dlaní vzájemně vypijí. (Štěpařová, *Specifika romské rodiny*, 2005)

2.4.4 Manželství

Manželství se v romské rodině uzavírá na celý život. Rozchod je vzácný a je povolen, pokud byla žena nevěrná anebo neplodná. Žena se po svatbě přestěhuje k rodině muže. Lacková o tomto období novomanželky tvrdí, že si každá snacha musela v domě tchyně prožít pět či šest perných učednických let. Píše Lacková: (2010, s. 102) „*Tchyně a švagrové ji (mladou nevěstu) týraly a sekýrovaly tak dlouho, dokud z ní neudělaly pořádnou, pracovitou a hlavně poddanou ženu.*“

Svému muži je povinna žena projevovat pokoru, úctu a pečovat o něj. Za čistě ženskou práci jsou považovány všechny domácí práce. Dobrá manželka by měla být hbitá a svižná. Navenek prezentuje rodinu a má na starosti celou domácnost. Pokud je v domácnosti něco zanedbáno, vyčítá se to muži, že si ji špatně vychoval. Za závažné provinění se považuje nevěra ženy, mužova nevěra naopak dokazuje mužovy kvality. (Lacková, 2010)

2.4.5 Mateřství

V romské komunitě je mateřství velice ceněno, nevadí ani nízký věk dívky. Lacková (2010) vzpomíná, jak období těhotenství u romské dívky či ženy bývalo spojeno s určitou ritualizací a etnickými kulturními atributy. Těhotná matka zvýšila péči o své zdraví, životosprávu a měla za úkol myslet na samé hezké věci, neproklínat a nemluvit sprostě.

Manuální práce, ale vykonávala nadále. Bylo důležité, aby ji ostatní vnímali jako pracovitou, protože žena, které přesouvá svou práci na druhé, bývá okolím považována za línou.

Když si žena byla jistá svým těhotenstvím, oznámila to nejprve ženám v rodině a teprve potom manželovi. Ostatní ženy jí od té doby hlídaly, aby se nepodívala na plazy, na tělesně postižené anebo na zesnulé, protože dle pověry by to mohlo uškodit dítěti. Porodní bába, kterou zavolal manžel, když přišla její hodinka, neměla jen funkci porodníka, ale také funkci magickou. Musela připravit rodiče kouzelný nápoj proti démonům, než zavázala a ustříhla pupeční šňůru. Dokud nebyl uskutečněn křest, byl novorozenec vystaven působení zlých sil. Za štěstí se považovalo, když narozené děvčátko mělo světlejší pleť a málo výrazných antropologických rysů. Naopak novorozenci s tmavší pleť, než bylo v dané komunitě obvyklé, měli od začátku předpovídanou špatnou budoucnost. Křest byl pro Romy důležitý, rovněž výběr kmotra, který měl odpovědnost za novorozence.

Romové si často vybírali za kmotra „gadže“, (člena majoritní společnosti), neboť tu byla jakási záruka, že rodina neumře hladu, pokud se ocitne v nesnázích. Dítě dostalo jedno jméno úřední a jedno romské. (Štěpařová, *Specifika romské rodiny*, 2005)

Žena, která nemohla otěhotnět, mohla být opuštěna svým mužem, protože se předpokládalo, že za neplodnost může ona. V dnešní době, přestože je prokázáno, že neplodný může být muž, je v romské komunitě pro bezdětné ženy stále nesnadný život. Muž ji dnes již neopouští, děti si adoptují, ale nejsou tak vážené jako plodné ženy.

U romské populace ve srovnání s ostatním obyvatelstvem je prokázána vyšší plodnost. Romské ženy rodí celé reprodukční období. Děti u Romů zaujímají jedno z předních míst v systému hodnot. Podle rodinného stavu neexistují příliš velké rozdíly v plodnosti romských žen. I v případném rozvodu, či ovdovění reprodukce u romských žen pokračuje až do 49 let. Politika v bývalém Československu přispívala k zachování vysoké romské plodnosti tím, že v rámci sociální péče poskytovala Romům kromě běžných sociálních dávek i zvláštní finanční a materiální pomoc směřovanou ke zlepšení bydlení, stravování a možností vzdělávání. Tato strategie pouze přispívala k zachování daného stavu, ale nezaznamenala výrazný úspěch ve zlepšení životních podmínek. Zvláštní pomoc pro Romy byla od roku 1989 zrušena a sociální pomoc je poskytována bez ohledu na etnickou příslušnost. (Jakoubek; Budilová, 2009)

2.4.6 Stáří

Romské přísloví praví: „*Bud' poctivý ke starým lidem, i ty budeš jednou starý.*“

Toto přísloví vypovídá o tom, jak se chovají Romové k nejstarším členům rodiny. Staří lidé jsou respektováni jak svými dětmi, tak svými vnoučaty. Nikdo nezůstává opuštěn, může se spolehnout na své příbuzné. Přestože v dnešní době vztahy mezi členy velkorodin slábnou, Rom v domově důchodců je spíše výjimkou.

Romové věnovali mimořádnou pozornost obyčejům při úmrtí člověka. Věří, že pro umírajícího člověka si přichází někdo z dříve zesnulých členů rodiny a doprovodí ho na onen svět. Mrtvému se do rakve dávají peníze, alkohol, cigarety, housle, kytara, prostě jeho osobní věci, i když jsou hodnotnější. Věřící Romové vkládají do rakve modlitební knížku a růženec. Pohřby bývají okázalé a sejdou se na nich všichni, i vzdálení příbuzní. (Štěpařová, 2005)

Slavnostní obřad při pohřbívání Romů se i v dnešní době stále dodržuje, všichni se svátečně oblečou do černého a sejdou se v hojném počtu. Tento zvyk se mi líbí a cítím ho jako projev velké úcty k zemřelému.

Starší ženy, které porodily více dětí, byly velice vážené a měly v hierarchii rodiny mnohem vyšší postavení než mladé ženy. Po narození vnoučat mají romské ženy rovnocenné postavení jako muži. Jejich životní zkušenosti a moudrost je opravňuje radit mladším v obtížných životních situacích.

V romském časopise *Romanovodi* mě zaujal článek, ve kterém čtyřiasedmdesátiletá Olga Fečová vypráví, jak se teprve v pozdním věku zařadila mezi emancipované romské ženy. Jako nejstarší ze tří sourozenců často zastupovala ve výchově své zaměstnané rodiče a byla smířena, že po zbytek života se musí o svou rodinu postarat. „*Změnilo se to až příchodem šedesátky, když děti byly dospělé a zajištěné. Tenkrát mi nepřišlo, že je něco špatně. Dnes vím, že jsem byla především zbedněná. A to i přes to, že jsem celý život toužila něco dokázat.*“ (Horvátová, 2016, s. 9) Založila kroužek pro děti a mládež Čhavorikaňi Luma. Udělala si řidičský průkaz a podala si přihlášku na střední školu, kterou po pěti letech úspěšně dokončila maturitní zkouškou.

Podle Fečové si ženy musí být vědomy překážek, se kterými se na cestě za vlastní emancipací budou setkávat. Nejen ze strany romských mužů, ale i ze strany většinové společnosti. Říká k tomu: „*Přesto si myslím, že posílené sebevědomí je nesmírně podstatné a představuje pro ženu vykročení tím správným směrem.*“ (Horvátová, 2016, s. 9)

2.5 Vzdělávání romské ženy

V České republice je dlouholetou praxí posílání romských dětí do takzvaných „praktických“ škol. Vzdělání na těchto školách je omezené a podřadné. Romové, kteří absolvovali tyto školy, nemají žádnou kvalifikaci, mohou vykonávat jen základní profese a tak se jim nedaří dostat ze začarovaného kruhu beznaděje.

Ovšem mezi příčiny umístění romských žáků v praktických školách, kromě vnějších faktorů patří také vnitřní faktory. Mezi vnitřní faktory zařazují to, že samotní rodiče romských dětí se bojí základní školy a domáhají se zvláštní školy, aby bylo jejich dítě mezi svými. Nedůvěru ke škole přenáší i na své děti. K vnějším faktorům patří negativní vliv sociálního prostředí, předsudky a stereotypy kompetentních příslušníků majoritní společnosti, skryté i otevřené projevy rasismu, intolerance, absence adekvátních nástrojů při diagnostice intelektuálního potenciálu dětí. (Bittnerová; Moravcová, 2013)

Zajímavé je, že ti Romové a Romky, kteří navštěvují běžnou základní školu a na prvním stupni dosahují průměrné i mírně nadprůměrné výsledky, často končí svoje vzdělání pouze absolvováním základní školy. Maximálně pokračují v učebním oboru a jen velmi zřídka na střední škole. (Říčan, 1998)

V romské rodině jsou děti kolem patnácti let pokládány za „malé dospělé“, čili s koncem povinné školní docházky se mění i přístup dospělých k nim. V tomto věku začínají jedinci obou pohlaví navazovat partnerské vztahy, jsou považovány romskými rodiči za mnohem závaznější, než je tomu u dětí z většinové společnosti srovnatelného věku. Případné těhotenství není u takto mladých partnerů pokládáno za něco nechtěného anebo nevhodného. V osmnácti letech je romský jedinec vnímán jako opravdu dospělý.

Přerušeni závislosti na rodičích a ekonomická soběstačnost je považováno jako jeden z hlavních znaků dospělosti. Navíc je přístup k jedinci ovlivněn i genderovou příslušností. Od dívek se předpokládá, že co nejdříve otěhotní a budou pečovat o rodinu. (Rádl, 2013)

Genderové informační centrum NORA v červenci 2015 provedlo výzkum mimo jiné zaměřený i na postavení romských žen. Ženy se ohledně vzdělávání zmiňují o tom, že pro ně učivo bylo náročné, protože doma nebyl nikdo, kdo by jim pomohl s domácími úkoly. Ze strany vyučujících necítily podporu a motivaci. Většina z nich nechtěla po škole dál studovat. Daly přednost domácnosti, kdy se po základní škole nechaly zaevidovat na Úřadě práce. Zdůvodňují to, že máma byla ráda, že jí pomohly s domácími pracemi a péčí o sourozence. Respondentky si uvědomují důležitost vzdělání, především pro možnost získat lepší práci. Často uváděly, jak litují, že se vzdělávání více nevěnovaly, když byly bezdětné a mladé, a že by uvítaly příležitost si vzdělání doplnit. Téměř všechny by nyní využily příležitost rekvalifikace nebo dalšího vzdělání, pokud by jim to finanční situace dovolila. (NORA, 2008)

2.6 Zaměstnání romské ženy

Finančně zajistit rodinu znamenalo často pro Romy střetnutí s touhou udržet celou rodinu pohromadě. Členové rodiny museli zvažovat, jestli odejdou do města anebo zůstanou v osadě. Mládež a muži měli sklon upřednostňovat pohodlí a zábavu velkoměsta, zatímco manželky a matky oceňovaly bezpečí osady. Často tuto rozepří vyhrály ženy. (Jakoubek; Budilová, 2009)

Do Čech přišla většina Romů ze Slovenska, kde žili v osadách. Zejména romské ženy vykonávaly pro místní „gádže“ nejhrušší práce, převážně za naturální odměnu. Romky byly vyhledávány jako léčitelky dobytka a bylinkářky. Bohatí Romové, většinou špičkoví muzikanti a obchodníci, postupně opouštěli osady a stavěli si honosné vily.

V padesátých letech dvacátého století se změnila strategie přístupu k romské menšině. Romům se upíralo právo na svébytnost kultury a životního stylu, avšak na druhé straně měli zaručeno slušné bydlení a stálé zaměstnání. Rodiče byli přinuceni zajistit dětem pravidelnou školní docházku.

Nastal listopad 1989, který českým Romům přinesl svobodu. Brzy se ukázalo, že Romové zatím nedokážou nových možností využít. Poznali zkušenost, že mohou ztratit zaměstnání a příslušný úřad jim nezajistí jinou práci. Mnozí využili volnější prostor pro nejrůznější aktivity, které jim začaly přinášet několikrát vyšší příjem ať už legální či nelegální. (Říčan, 1998)

Mnoho žen a mužů z romského etnika je v dnešní době nezaměstnaných. Ministerstvo práce a sociálních věcí nedostatečně motivuje nezaměstnané k nástupu do zaměstnání. Nezaměstnaní Romové se spokojují se sociálními dávkami. Je nutné upravit sociální dávky, tak aby příjem rodiny byl vždy vyšší, pokud její živitel či živitelka pracuje, než když nepracuje. (Říčan, 1998)

Tvrzení, že se nevyplatí Romům pracovat, mohu potvrdit z vlastní zkušenosti. V mém zaměstnání se občas setkám s tím, že romská žena doloží příjem ze zaměstnání a pokud je samoživitelka s menším počtem dětí, nedosáhne na přídavky pro děti, ani na příspěvek na bydlení. Její příjem není o mnoho vyšší než tyto příspěvky. V případě, že tyto dávky nezíská, není osvobozena od placení školného v mateřské škole a kroužků ve škole. Tím pádem se jí opravdu nevyplatí chodit do práce.

2.6.1 Ztížený přístup na trh práce z hlediska romského etnika

Nezaměstnanost českých Romů je v České republice vysoká, odborníci z úřadů práce a sociálních odborů vidí hlavní příčiny v menší schopnosti přizpůsobit se požadavkům trhu práce, jejich nízkou kvalifikaci, demotivující systém sociálních dávek. Dále neochotu zaměstnavatelů romskou populaci zaměstnat, vyplývající částečně z jejich předsudků, ale i z jejich špatných zkušeností. Romové většinou pracují v povolání, kde není potřeba kvalifikace. Muži pracují ve stavebnictví, ženy jako posluhovačky. Převážně běží o dočasné a sezonní práce. Jejich mzdy jsou podprůměrné.

Romští podnikatelé najímají pracovní síly s minimálními požadavky na vzdělání a kvalifikaci. (Možný, 2002)

V Jihlavě nejvyšší míru nezaměstnanosti dosahují Romové z vyloučených lokalit. Jednou z hlavních příčin je zadluženost, čili by většina vydělaných finančních prostředků padla na exekuce.

Kraj Vysočina ve zprávě o stavu romské menšiny uvedl tyto bariéry v nezaměstnanosti romského etnika (*Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2012*, s. 18):

- *romští uchazeči nesplňují požadavky kladené zaměstnavateli na pracovní sílu (nízká úroveň vzdělání a kvalifikace, nedostatek pracovních zkušeností, nízká gramotnost, impulzivní jednání)*
- *vliv ekonomické recese – vyšší konkurence mezi uchazeči o zaměstnání, vyšší počet kvalifikovaných nezaměstnaných vytlačuje nízko kvalifikované romské uchazeče z pracovních míst*
- *nedostatečná iniciativa a demotivace při hledání zaměstnání díky opakovanému neúspěchu a odmítání ze strany zaměstnavatelů*
- *nízká očekávaná mzda ve srovnání s příjmem ze sociálních dávek a s očekávanými náklady na hledání a udržení si zaměstnání*
- *nechuť a nezájem pracovat v důsledku chybějících pracovních návyků a další*

Ve zprávě se přiznává skrytá diskriminace Romů a obtížnost jejího odhalení. Zaměstnavatelé odmítají jednotlivce na základě obecně tradovaných předsudků. Úřad práce nabízí v rámci antidiskriminačního jednání specifické sociální programy. Mezi tyto programy patří pracovní poradnictví, job kluby, zprostředkování zaměstnání, profesní výcvik a rekvalifikace. Romové uvádějí, že telefonicky dostanou příslib práce, ale při osobním jednání jsou odmítnuti.

2.6.2 Ztížený přístup na trh práce z hlediska ženy

Jedním z faktorů ztíženého přístupu žen na trh práce je ještě stále zakořeněná tradice v rodině, kdy muž zaměstnání své ženy může vnímat jako degradaci vlastní osoby. Protože jeho úkolem je zajistit financování rodiny a úkolem ženy pečovat o domácnost a rodinu.

Dnešní zaměstnání často vyžaduje v rámci globalizace cestování za prací, někde i stěhování, což je další z faktorů ztíženého přístupu. Mezi další faktory patří mateřství, u mladých dívek se očekává, že brzy otěhotní. U maminek s malými dětmi se předpokládá, že budou často čerpat volno na ošetřování dětí.

Pokud je ženě čtyřicet a víc, už je pro některé zaměstnavatele stará a věk je dalším faktorem pro ztížený přístup na trh práce.

Znám spoustu žen, které si doplnily vzdělání a i titul sehrál negativní roli v získání zaměstnání. Na vedoucích místech byly osoby bez titulu a obávaly se, že by ohrozily svou pozici, kdyby přijaly někoho s vyšším vzděláním.

2.7 Bydlení Romů

V minulosti sloužily Romům k bydlení vozy. Vozy nebyly jen prostředkem dopravním, ale i obytným. Později vozy nahradily maringotky. Ty byly uvnitř barevně vymalovány a vybaveny základním potřebným zařízením. Byly tažené párem koní nebo malým traktorem. V České republice po roce 1959 nastala násilná likvidace kočovného a polokočovného života. Typickým bydlením se stal tzv. „Cikánské osady“, které byly obvykle postaveny na okrajích měst a vesnic. Některé přetrvávají dodnes, například na Slovensku v Levoči. Neměly potřebné sociální vybavení, bez elektrického proudu, bez vyhovujícího zdroje pitné vody, kanalizace a dobré přístupové cesty.

Romové v Čechách a na Moravě v uplynulých šedesáti letech přicházeli z osídlení, kde byly převážně nevyhovující podmínky v bydlení, do pro ně zcela nového prostředí. Ocitli se najednou v rozptýleném osídlení ve zcela jiné situaci. Na nové podmínky v bydlení nebyli zvyklí a neuměli je správně a vhodně užívat.

Do roku 1990 byly většině romských rodin v rámci pořadníku přidělovány byty ve státních či družstevních bytech. Bohužel se stávalo, že úroveň a kulturnost jejich bydlení byla přeceněna a tak docházelo k sociálně nežádoucímu chování, které někdy vedlo i k destrukci bytu.

A naopak kvalita dané romské rodiny mohla být podceněna, čímž byla rodina ve svém vývoji zbrzděna. (Davidová, 2000)

V posledních letech se Romové dostávají do problémů při řešení své bytové situace. Největší potíže jsou spojeny se získáním bytu, ale i v nerovnoprávném postavení.

2.7.1 Bydlení z hlediska financování

Romská komunita patří ke skupinám, které jsou znevýhodněny v přístupu k přiměřenému bydlení. Jednak je tu sociální problém určité části romské komunity, který má podobu sociálně patologického chování.

Toto chování vyvolává neschopnost vést samostatný život v oblasti bydlení a neochotu plnit povinnosti spojené s užíváním bytu. A dále jde o sociální problém vyvolaný nedostatkem finančních prostředků romských rodin v důsledku vysoké nezaměstnanosti a z toho vyplývající závislosti na sociálních dávkách. (Davidová, 2000)

Za největší problém považují, že Romové jsou bráni jako celek a tak rodiny, které mají šanci zlepšit své životní podmínky, jsou majoritou předem odmítány. Z hlediska příslušnosti je romská společnost členěna k určitému rodu. Také se člení dosaženou úrovní integrace jednotlivých rodin. Majoritní společnost ale nerozeznává žádné členění a nejráději by celé romské etnikum odsunula někam na okraj naší společnosti.

Romské rodiny bez finančních prostředků, převážně mladé rodiny, využívají jako nouzovou formu bydlení ubytovny nebo holobyty. Mladé maminky samoživitelky se mohou na čas ubytovat v azylovém domě. Díky příspěvku na bydlení a doplatku bydlení si mohou Romové pořídit i slušné bydlení ve státních bytech jako nájemci. Tento pronájem se nezískává snadno a musí se i několik let čekat. Mnohem častěji využívají služeb vlastníků, kteří zneužívají jejich nelehké situace a nájem předražují. Většina těchto vlastníků domy neudrží. Přestože nájemné je zde nepřiměřeně vysoké, je zde nevyhovující hygiena, budovy jsou ve velmi špatném technickém stavu. Soukromý vlastník vyžaduje složit dopředu kauci ve výši měsíčního nájemného. Na tuto kauci se nevztahuje příspěvek na bydlení a tak se mnohá rodina zadluží ještě před nastěhováním. V průběhu bydlení musí zaplatit vysoké poplatky za roční vyúčtování služeb, plateb vodného, vyúčtování plynu a elektřiny. To jsou hlavní důvody, proč se z nich stávají neplatiči. Ve své práci se setkávám s tím, že někteří majitelé přijdou s nájemcem a dohlíží na to, aby příspěvek na bydlení šel přímo na jejich na účet. Někteří majitelé ani řádně za své nájemce neplatí vodné a ostatní služby.

Setkávám se i s případy, kdy vlastník zaplatí dluh na elektřině teprve až je nájemcům odpojena elektřina a oni si za ním přijdou stěžovat. Není ojedinělé, kdy vlastník prodlužuje nájemní smlouvu nájemcům po jednom měsíci a to až tehdy, kdy je nájemné uhrazeno. Nájemci se kvůli tomu dostávají do situace, kdy nájem nemohou uhradit, neboť vlastník je na dovolené, neprodlouží jim za včas smlouvu a oni nesplňují podmínku platné nájemní smlouvy pro přiznání příspěvku na bydlení.

Příspěvek obdrží až v další výplatě a to už majitel, ač to není zaviněno nájemcem, účtuje vysoké úroky nebo penále. Romové nechtějí přijít o nájem, tak plní tyto nehorázné podmínky některých vlastníků.

Vlastníci využívají této situace a bohatnou na předraženém nájemném, skupují domy po celé Jihlavě a mají téměř neomezenou moc nad bydlením romských rodin.

2.7.2 Bydlení z hlediska složení rodiny

Romové nikdy neodmítnou ubytovat své příbuzné, když se ocitnou bez domova. A to, i když sami žijí v malém bytě s vysokým počtem členů domácnosti. Současná domácnost se většinou skládá s prarodičů, rodičů a dětí. Jistotu, že ho rodina přijme zpátky, má každý již odstěhovaný člen rodiny, pokud přijde o bydlení. Ti co nemají příbuzné, jsou odkázáni na ubytovny, azylové domy.

Způsob bydlení u Romů vychází ze zásad rodinného života. Hospodaření a vedení domácnosti jsou souhrnem mnoha projevů materiálního života, části duchovní kultury i jejich hodnotové orientace. Tento systém organizuje život v rodině a ovlivňuje způsob i kulturnost bydlení a stravování a vytváří návyky jejich příslušníků. Tak vznikají specifické výkyvy ve způsobu života Romů z dob, kdy žili tradičně „ze dne na den.“ V období výplaty či obdržení sociálních dávek pořádají různé oslavy s plnými stoly v širokém kruhu příbuzných a přátel. Zatímco zbývající dny žijí velice chudě. Přežívá i nepravidelnost ve stravě, dokonce i v rodinách už dobře situovaných. (Davidová, 2000)

V současnosti právní manželství považuje část Romů za formální. Mnoho Romů praktikuje nesezdané soužití. Romové od sebe nerozlišují rodinu základní, v níž se narodili a svoji vlastní rodinu, kterou založili. Stále přetrvává výrazná závislost na tradičním způsobu života. Mladí Romové po vzoru většinové populace zakládají již rodiny osamostatněné a začíná se snižovat průměrný počet dětí v rodině. (Hůle, 2004)

3. Zkoumané území

Město Jihlava leží na západní Moravě na zemské hranici s Čechami. Nachází se v centrální části Českomoravské vrchoviny. Název je patrně odvozen od stejnojmenné řeky Jihlavy protékající městem. Další největší tok je řeka Brtnička. Území okresu je velmi členité, spadá převážně do oblasti Jihlavských vrchů. Podnebí je zde po větší část roku drsné a chladné. (ČSÚ, *Charakteristika okresu*. 2016)

3.1 Charakteristika jihlavské lokality

Jihlava je krajským statutárním městem, ležícím v centrální části kraje Vysočina. Plocha území města se rozkládá na 8 786,62 ha. Město je členěno na 16 městských částí, které však nejsou samosprávné. Tyto části jsou shodné s katastrálními územími, kterých se na území města vyskytuje 18. (ČSÚ, *Charakteristika okresu*. 2016)

V sociální práci je významným faktorem prostředí, které nás obklopuje. Z tohoto důvodu je vhodné charakterizovat území z pohledu socioekonomických oblastí.

V okrese je nejrozsáhlejší strojírenský průmysl, významný podíl má dřevozpracující, textilní a potravinářský průmysl. K dalším zdrojům zaměstnanosti patří oblast obchodu a stavebnictví. Republikový průměr převyšuje počet pracujících obyvatel v lesnictví a zemědělství, který je v okrese 6,5%.

Silniční síť je zde ucelena, dálnice D1 - spojnice Prahy a Brna, je nejvýznamnější komunikací, na kterou je výhodně napojena samotná Jihlava.

Ráz krajiny je vhodný k cyklistice a autoturistice. Pro letní i zimní rekreaci a sporty jsou dobré podmínky v oblasti Čerínku a Jihlavských vrchů.

Jihlavské náměstí patří k největším historickým náměstím u nás a rovněž ve střední Evropě. Kolem náměstí jsou cenné stavby a interiéry měšťanských domů. Jihlavské katakomby jsou zajímavým dokladem gotického stavitelství. Zůstaly dochovány i části městských hradeb.

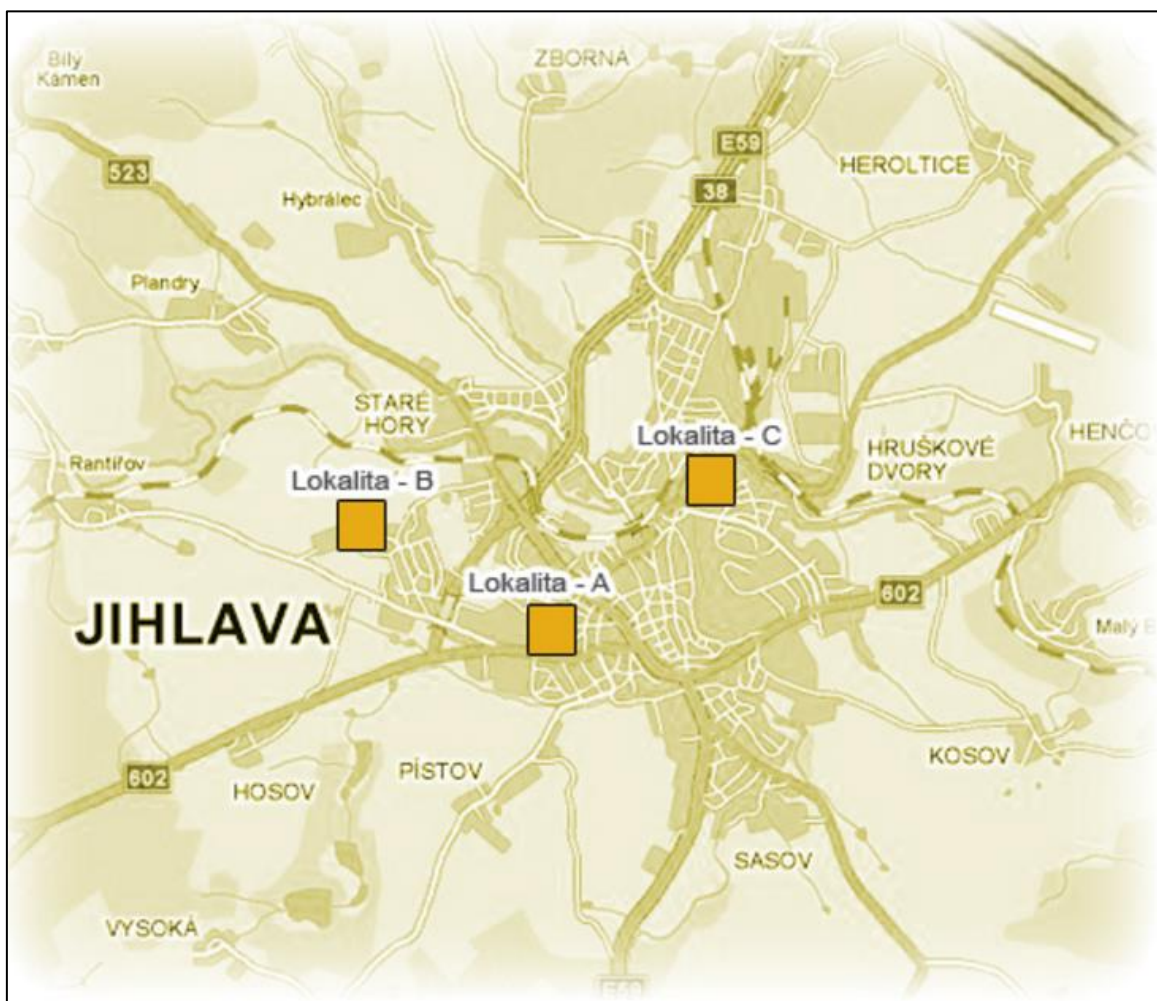
Dle údajů Českého statistického úřadu bylo ke dni 31. 12. 2015 v Jihlavě 50.710 obyvatel. Podíl žen na celkovém počtu je 50,8%. Z národnostního složení je jihlavský okres územím značně homogenním. K české národnosti se hlásí 94,8%, k moravské 1,75% a slovenské 0,8% . Ke slezské se přihlásilo 9 obyvatel, k romské národnosti 83 a k ukrajinské 122 obyvatel. (ČSÚ, *Charakteristika okresu*. 2001)

3.2 Charakteristika jihlavského regionu s výskytem většího počtu romského obyvatelstva

Romské obyvatelstvo se vyskytuje po celém jihlavském regionu. Podle orientačního odhadu pracovníků obcí s rozšířenou působností a pracovníků sociálních služeb má region přibližně 900 obyvatel romské národnosti. Z toho 700 Romů žije v sociálně vyloučených lokalitách.

Pro prostředí sociálně vyloučených osob je typická špatná ekonomická situace, zdravotně závadné prostředí a bydlení v obecních bytech nižší kategorie. (*Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v kraji Vysočina na období 2012-17*)

Obrázek 1: Rozložení romských lokalit v Jihlavě.

Zdroj: Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR – Jihlava, (2012)

Dle mapy je jedna vyloučená lokalita B v městské části, která se nazývá Horní Kosov. Je to skupina panelových domů na sídlišti.

Další lokalita A se nazývá Havaj. Lokalita Havaj je ubytovna pro neplatiče tvořená 3-4 řadami unimobuněk.

Jihlava chtěla získat dotace z EU a zkulturnovat zejména Horní Kosov a tzv. Havaj, ale ukázalo se, že nejsou schopni splnit podmínky ministerstva, jak uvedla vedoucí odboru rozvoje města Alena Kottová. (*Romské lokality v Jihlavě nedosáhnou na dotaci*, 2008). Zdůraznila, že Horní Kosov by splňoval podmínky, ale těsně na ně navazuje část Dolina, kde jsou nové domy, a tudíž není splněn limit počtu špatných domů a ani Havaj dotace nezíská, neboť „deprimované“ lokality na sebe musejí těsně navazovat, což u těchto dvou lokalit neplatí.

Třetí lokalita C (Dřevomlýnská ulice) je tříposchodový dům přibližně o 12 bytových jednotkách různé velikosti.

Otázka bydlení je stále aktuálním problémem, například nedávno v Jihlavských listech (krajské noviny) proběhly bouřlivé články rozhořčených občanů z lokality Na Slunci, kteří upozorňovali, že do bývalé ubytovny se přistěhovalo hned několik romských rodin. Místní občané podávali stížnosti a sepisovali petice. Sešli se zástupci Magistrátu města Jihlavy - Odboru sociálních věcí a Bytového oddělení odboru správy realit, Kraje Vysočina - Odboru sociálních věcí, základní školy Jihlava na Jungmannově ulici, Oblastní charity Jihlava, Úřadu práce a sedm zástupců z jihlavských romských komunit. Snažili se společně identifikovat nejpálčivější sociální problémy mezi které patří volný čas, vzdělávání, kriminalita, dluhová problematika a bydlení pro nízkopříjmové jednotlivce a rodiny. Dále se zabývali možnostmi prevencí a odstraňování bariér. Na závěr všichni zúčastnění ocenili velký přínos pracovníků oddělení hmotné nouze Úřadu práce a bytového oddělení města Jihlavy. Spokojeni byli všichni zúčastnění s velkým počtem zástupců romské komunity. V sedmičlenné romské skupině byly tři romské ženy, které se aktivně zasazují o vytvoření lepších podmínek pro ty nejchudší romské rodiny. (Běhalová, Jihlava řeší sociální problémy. 2015)

V Jihlavské lokalitě se také nachází Střední sociálně – právní škola, jejímž ředitelem a zřizovatelem je romský aktivista Emil Ščuka. Tento muž školu řídí již několik let a má velkou snahu romské děti dobře vychovat. Zním ho z telefonických rozhovorů, když si pracovně ověřuji školní docházku některého dítěte a vím, jak mu záleží na tom, aby romské děti prohlubovaly své vzdělání.

Tato škola je humanitně zaměřena, snaží se vychovat odborníky schopné pracovat v veřejné správě, na sociálních odborech, příspěvkových organizacích a charitách. Kromě denního studia je možné i dálkové studium. Vyučuje se zde kromě jiného také romský jazyk, romistika, práce ve stravování a sociální péče a sociální činnost pro etnické skupiny. (SOŠMP Jihlava, *Studijní obory*, 2016)

V Jihlavě je několik sociálních služeb, které jsou zaměřené právě na romské obyvatelstvo. Pro lepší přehled uvádím tabulku s těmito organizacemi.

Tabulka č. 1 Přehled soc. služeb registrovaných dle zákona č. 108/20016 Sb., o soc. službách v Jihlavě, jejichž cílovou skupinou jsou sociálně vyloučení Romové.

Název poskytovatele	Druh služby
STŘED, o. s.	Telefonická krizová pomoc
SOVA	Terénní programy
C. A. F. E., o. s.	Sociální rehabilitace
Diecézní charita Brno	Sociální rehabilitace
Centrum multikulturního vzdělávání, os.	Kontaktní centra
Diecézní charita Brno	Terapeutické komunity
Kolpingovo dílo ČR o. s.	Odborné soc. poradenství
Občanská poradna Jihlava	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
Diecézní charita Brno Erko - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Jihlava	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Zdroj: vlastní

4. Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsem se zaměřila na pojmy sociální práce, sociální fungování a především na specifika romských žen v sociální práci. V jihlavské lokalitě se nachází překážky v sociálním fungování, jak na straně sociálního prostředí, tak na straně romských žen, či v rámci interakce mezi nimi.

Z teorie o romských ženách vyplynula některá specifika sociální práce. Vyvodila jsem potřebu zaměřit se na osobní rozvoj ženy v rodině, ve společnosti a podporovat ji v osamostatňování, dle umožnit ženám doplnit si vzdělání, popřípadě rekvalifikaci a pomoci jim vytvořit podmínky k uskutečnění tohoto cíle a prosadit svobodnou volbu při rozhodování o manželství a mateřství i počtu dětí. Je nutné umístit děti do základních škol, kde bude fungovat dobrá spolupráce, jak ze strany učitelů, tak ze strany spolužáků, také zlepšení pravidelné školní docházky a přípravy ze strany romských dětí a jejich rodičů. V Jihlavě velice dobře funguje pedagogická psychologická poradna, která je zaměřená na řešení různých problémů při zvládnutí učiva. Zaměstnanci této poradny pomáhají rodičům a dětem usnadnit učení za pomoci různých šikovných pomůcek, které si snadno rodiče nebo dítě dokážou vyrobit sami.

Největší potřeba sociální práce s romskými ženami v jihlavské lokalitě je na straně sociálního prostředí v oblasti zaměstnání a v oblasti bydlení. V těchto oblastech jsou stále zakořeněny stereotypy o Romech. Mezi tyto stereotypy patří, že nechtějí pracovat, že jsou hluční a každý byt zničí. Mnozí zaměstnavatelé nerozlišují jednotlivé ženy, ani jim nedají šanci zkusit pracovat. To platí i o bydlení.

Zajímá mě, jak vidí specifické potřeby samy romské ženy a proto se těmto potřebám budu věnovat ve výzkumné části této práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Vlastní výzkum šetření

Výzkumná část této bakalářské práce je zaměřena na naplnění hlavního a dílčích cílů práce.

5.1 Formulace hlavního cíle a dílčích cílů

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce. Výzkum proběhne v jihlavské lokalitě.

DC1 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.

1.1 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině.

1.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.

DC2 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti vzdělávání v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.

2.1 Zjistit bariéry romských žen v oblasti vzdělávání.

2.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z nalezených bariér z hlediska sociální práce.

DC3 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti zaměstnanosti v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

3.1 Zjistit bariéry, které brání uplatnění romských žen na trhu práce.

3.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.

DC4 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti bydlení v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

4.1 Zjistit bariéry, které brání vhodnému bydlení.

4.2 Zjistit specifické potřeby k odstranění těchto bariér z hlediska sociální práce.

5.2 Odůvodnění výzkumné strategie

Pro výzkum mé bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. V kvalitativním výzkumu pracujeme s menším počtem vybraných respondentů. Výhodou kvalitativního výzkumu je rychlost, relativně nízká technologická náročnost a bezprostřední využitelnost výsledků. Kvalitativní výzkum má vysokou okamžitou aktuální závažnost, protože se odehrává přímo hloubkovou interakcí s lidmi, o jejichž prospěch jde. Nevýhodou kvalitativního výzkumu může být provádění výzkumu netrénovanými osobami. Další nevýhodou je nebezpečí předpojatosti. Kvalitativnímu výzkumu se vytýká, že přináší informace dopředu běžně známé. Ovšem řádnou analýzou kvalitativní výzkum přináší užitečné informace, které pokud byly známé, nebyly dosud v takovémto rozsahu analyzovány. (Barker, 1999)

5.3 Volba výzkumných technik

Pro získání dat k výzkumné práci jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Myslím si, že polostrukturovaný rozhovor umožňuje větší prostor pro vyjádření subjektivních názorů tazatelek. Pokud nastane nedorozumění v průběhu rozhovoru, můžeme si ho vyjasnit. Odkrývá nová témata a v rozhovoru můžeme jít více do hloubky. Polostrukturovaný rozhovor je částečně řízený, má předem daný soubor témat, ale formulace může být pozměněna. Pokud se v průběhu rozhovoru některé otázky zdají nevhodné, mohou být vynechány anebo nahrazeny jinými. Je nutné si předem připravit otázky. (Barker, 1999)

Při výzkumu se zaměřím také na neverbální reakce respondentek a na prostředí, ve kterém bydlí. Dotazované nechám vyjadřovat svým vlastním stylem. Budu se snažit vytvořit vztah vzájemné důvěry, vstřícnosti a zájmu. Otázky budu formulovat tak, aby jim dotazované rozuměly. Vysvětlím respondentkám, jaké informace požaduji a proč jsou pro mě důležité. Nechám dotazovaným dostatek času na odpověď. K obsahu sdělovaných dat si budu udržovat neutrální postoj. Naslouchat budu pozorně a odpovídat tak, aby dotazované poznaly, že mám o ně zájem. Citlivě budu sledovat, jak jsou dotazované rozhovorem ovlivněny. Zároveň musím být reflexivní a sebekriticky samu sebe monitorovat. (Hendl, 2005)

5.4 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka č. 2: Transformační tabulka

Hlavní cíl - Zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě.			
Dílčí cíl	Dílčí cíl 2. řádu	Bariéry a z nich vyplývající potřeby	Tazatelské otázky
DC 1 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.	DC 1.1 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině.	Bariéry sociálního fungování žen v romské rodině.	TO 1 V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?
	DC 1.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.	Potřeby vyplývající z těchto bariér.	TO 2 Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?
DC 2 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti vzdělávání v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.	DC 2.1 Zjistit bariéry romských žen v oblasti vzdělání.	Bariéry sociálního fungování žen v oblasti vzdělávání.	TO 3 Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?
	DC 2.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.	Potřeby vyplývající z těchto bariér.	TO 4 Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?
DC 3 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti zaměstnanosti v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.	DC 3.1 Zjistit bariéry, které brání uplatnění romských žen na trhu práce.	Bariéry sociálního fungování žen v oblasti zaměstnání.	TO 5 S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě, které problémy Vám brání zaměstnání získat?
	DC 3.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce.	Potřeby vyplývající z těchto bariér.	TO 6 Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

DC 4 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti bydlení v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.	DC 4.1 Zjistit bariéry, které brání vhodnému bydlení.	Bariéry sociálního fungování romských rodin v oblasti bydlení.	TO 7 S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?
	DC 4.2 Zjistit specifické potřeby k odstranění těchto bariér z hlediska sociální práce.	Potřeby vyplývající z těchto bariér.	TO 8 Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

5.5 Volba výzkumného souboru

Cílem mého výzkumu je zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě. Jsem zaměstnaná jako pracovník dávek Státní sociální podpory a tak se denně ve své práci setkávám s romskými ženami. Během listopadu a prosince jsem oslovila několik romských žen předem mnou vybraných, jestli bych s nimi mohla uskutečnit soukromý rozhovor. Jednalo se o záměrný typ výběru. Ženy jsem si vybírala tak, aby byly zastoupeny všechny věkové kategorie, různé složení domácnosti a především jejich bydliště se nacházela po celé jihlavské lokalitě.

Upozornila jsem je, že rozhovor bude anonymní a bude se týkat mé bakalářské práce, ve které budu zkoumat překážky v jejich rodině z pohledu ženy. Také překážky v oblasti bydlení, zaměstnání a vzdělávání rovněž z jejich pohledu.

Oslovila jsem sedm žen a mile mě potěšilo, že mi všechny navrhly schůzku k rozhovoru u nich doma, kromě jedné, která bydlí na ubytovně. S touto respondentkou jsem se sešla u její kamarádky. Domluvila jsem si s respondentkami termíny na leden a před každým rozhovorem jsem se s nimi telefonicky spojila a ujistila se, že jim termín a čas vyhovuje.

5.6 Charakteristika respondentek

Respondentka č. 1: Žije ve společné domácnosti s druhem, stará se o nemocnou maminku, vychovala dvě dospělé děti, její třetí dítě chodí ještě do základní školy a vychovává v pěstounské péči ještě spolužačku své dcery. Věkovou hranicí spadá nad padesát. Je vyučená a pracovala dvacet let v Jihlavském závodě Tesla. Byla dvacet let vdaná, nyní je rozvedená a vdávat už se nechce. Bydlí v městském bytě o třech místnostech se svým přítelem. Byt je umístěn v ulici Jihlavy, kde se nachází starší domy vyžadující brzké opravy. V tomto domě je většina obyvatel romské národnosti, v ulici je obyvatelstvo namíchané. S respondentkou jsme se sešly 18. 1. 2017 po třinácté hodině u ní v domácnosti a přítomna byla nemocná maminka. Respondentce jsem přinesla malý dáreček a ona mě pohostila kávou. V domácnosti bylo naklizené a při rozhovoru probíhala příjemná atmosféra.

Respondentka č. 2: Žije sama jako samoživitelka, je velmi mladá, ještě nedosáhla dvaceti let a přesto již vychovává dvě děti. Vychodila pouze základní školu. Před půl rokem získala byt od města jako nájemce. Vyrůstala střídavě v dětském domově a střídavě u maminky, podle toho, jakého matka měla partnera. Když otěhotněla v šestnácti, mohla bydlet s dítětem u maminky, než získala od Jihlavského Magistrátu byt. Byt se nachází v ulici, která je v Jihlavě známá, že zde žijí převážně Romové. Nepatří do vyloučené lokality, ale většinou zde kromě romského obyvatelstva žijí sociálně slabé rodiny. Domy jsou zde staré a jejich byty jsou plesnivé. S respondentkou jsme se sešly 19. 1. 2017 po sedmnácté hodině u ní v domácnosti. Přítomna byla patnáctiletá těhotná kamarádka, nezletilý bratr a obě děti. Byt byl prostorný, plíseň se nacházela v koutech. Respondentka měla radost z oblečků pro miminka, které jsem jí přinesla jako dáreček. Při odpovědích se občas na svůj mladý věk dokázala rozčílit, až mě překvapilo, kde se v té hubené, malé postavičce vzal ten hněv. V místnosti, kde byli miminka, nezletilý a těhotná se kouřilo.

Respondentka č. 3: Žije ve společné domácnosti s druhem, její věková hranice je mezi čtyřiceti až pětáctyřiceti. Dvě děti, které porodila, vyrůstaly po rozvodu v dětském domově, protože nový přítel děti nesnášel. Po rozchodu s přítelem si opět vzala děti k sobě, ty od svých osmnácti let žijí samostatně. Respondentka je vyučená sklářka a byla vždy s přestávkami zaměstnaná. Bydlí ve vyloučené lokalitě, nájem platí soukromé firmě. Byt má dvě místnosti a podmínky jsou zde značně nehygienické. Tím nemyslím, že by respondentka neudržovala svoji domácnost, ale byt je doslova prolezlý plísní. S respondentkou jsem se sešla 19. 1. 2017 po devatenácté hodině. Přítomný byl její nový přítel. Respondentka odpovídala upřímně, dokonce se mi svěřila, že musí chodit na „probační“, protože zfalšovala podpis a na „sociálce“ na to přišli.

Respondentka č. 4: Žije se svými již dospělými dcerami, synem a jejich dětmi. Je vdova ve věku přes šedesát let. Základní školu neukončila, téměř do ní nechodila. Až děti odrostly, pracovala, nyní pobírá důchod. Porodila celkem sedm dětí, z nichž ještě dvě dcery a jeden syn bydlí s respondentkou ve společné domácnosti. Syn si přivedl družku s dítětem, a dcery mají po dvou a třech dětech, bez druhů. Celkem žije ve společné domácnosti jedenáct lidí. Bydlí v podnájmu soukromé osoby. Byt je složen ze dvou místností a kuchyně. Dům se nachází na okraji města a skládá se z bytů se sníženou kvalitou. S respondentkou jsem se sešla 23. 1. 2017 po osmnácté hodině a přítomna byla dcera, syn a jeho přítelkyně. Přestože jsme měly domluvenou schůzku a čas, kdy mě respondentka ujistila, že mohu přijít, po zazvonění u domu mi ženský hlas oznámil, že respondentka není doma. Dveře domu byly otevřené, tak jsem řekla, že pokud není doma dotyčná paní, jestli bych mohla rozhovor udělat s ní. Paní mi řekla, tak ať jdu nahoru a v místnosti mě přivítala i moje respondentka. Předala jsem malý dáreček, řekla jsem, že mám radost z přítomnosti respondentky. Byt byl vkusně upravený, prostorný. Respondentku jsem ujistila, že pokud nebude chtít v rozhovoru pokračovat, může ho kdykoliv ukončit. Přesto byla nesmělá, tišší. Nemohu říct, že by jí byl rozhovor nepříjemný, ale působila, že má strach hovořit.

Respondentka č. 5: Žije se svými čtyřmi dětmi a dcerou své kamarádky, kterou má v pěstounské péči, sama. Přestože má všechny děti s jedním mužem, nikdy neměli společné bydlení. Respondentce je mezi třiceti až pětatřiceti let. Má středoškolské vzdělání sociální, které si doplnila po mateřské. Podniká a byt, v kterém byla řadu let v nájmu, získala do svého vlastnictví. Byt 3 +1 je prostorný a nachází se v centru Jihlavy. Byt je pěkný a prostorný. S respondentkou jsem se sešla 24. 1. 2017 v její domácnosti, kde byla přítomna kamarádka respondentka č. 7, dále tři děti respondentky. Dětem jsem přinesla bonbóny a čokoládu, respondentkám šampóny a kafe. Respondentka č. 5 byla hovorná, otevřená, a když jsem později rozmlouvala s respondentkou č. 7, pomáhala mi jí víc rozprávět.

Respondentka č. 6: Žije se svým mužem sama v nájmu soukromé firmy. Byt se nachází v panelovém sídlišti. Obyvatelstvo sídliště je namíchané. Byt má pouze jednu místnost plus kuchyň. Je starší, ale suchý. Respondentce je mezi pětáctičtyřiceti až padesáti let. Je vyučená prodavačka. Vychovala čtyři děti. Ty už jsou dospělé a mají samostatnou domácnost. Nyní je na úřadu práce, její muž je zaměstnán u technických služeb. S respondentkou jsem se sešla 25. 1. 2017 po šestnácté hodině. Byt působil příjemně, přestože, by potřeboval celkovou rekonstrukci, neboť spousta věcí, jak poznamenala respondentka, přestává sloužit. Přítomen byl manžel respondentky. Respondentka se nebála na nic odpovídat, myslím si, že ani přítomnost manžela respondentku neovlivňovala, mluvila otevřeně.

Respondentka č. 7: Žije na ubytovně. Ubytovna se nachází ve vyloučené lokalitě v městské části. Má jednu místnost. Žije sama a její věk je mezi pětadvaceti až třiceti lety. Je vyučená pekařka, vyrůstala do osmnácti v dětském domově nedaleko Hradce Králové. Do Jihlavy se přestěhovala ke vzdálenějším příbuzným. Sehnala práci v pekárnách a ubytování v ubytovně. S touto respondentkou jsem se sešla u její kamarádky, mé respondentky č. 5, dne 24. 1. 2017. Respondentka se u kamarádky cítila dobře, nejsou příbuzné, přesto se často navštěvují. Respondentka byla málomluvná, tak jsem byla ráda, že mi jí pomáhala rozmluvit respondentka č. 5.

Tabulka č. 3: Přehled respondentek

Respondentky	Přibližný věk	Počet dětí	Rodinný stav	Vzdělání	Zaměstnání	Byt
Respondentka č. 1	50-55	2	rozvedená	vyučená	péče	v nájmu
Respondentka č. 2	18-20	2	svobodná	základní	rodičovská	v nájmu
Respondentka č. 3	40-45	2	rozvedená	vyučená	uklízečka	v nájmu
Respondentka č. 4	60 a více	7	vdova	základní	důchod	v nájmu
Respondentka č. 5	30-35	4	svobodná	střední	pěstounka	vlastní
Respondentka č. 6	45-50	4	vdaná	vyučená	v evidenci ÚP	v nájmu
Respondentka č. 7	25-30	0	svobodná	vyučená	pekařka	ubytovna

Zdroj: vlastní

5.7 Průběh výzkumu a zpracování dat

Polostrukturované rozhovory probíhaly v měsíci lednu 2017 v domácím prostředí respondentek. Všechny respondentky souhlasily s rozhovorem a byly ubezpečeny, že rozhovory jsou anonymní. Podrobně jsem respondentky seznámila, k jakému cíli bude výzkum využit. Můj původní záměr byl nahrávat respondentky na diktafon. Po prvním nahrávání jsem od tohoto záměru upustila.

Respondentka č. 1 mě velice pěkně přivítala ve své domácnosti. Po našem rozhovoru, kdy jsme všechny mé otázky společně probraly a ujasnily si konkrétní překážky, dovysvětlily jsme si to, co respondentku nejvíce tíží, jsme se rozhodly pro nahrávání. K mému překvapení respondentka začala odpovídat úplně něco jiného, než mi říkala předtím, jakoby se bála, snažila se mluvit spisovně, odpovídala spíš to, co si myslela, že bych chtěla slyšet, než to co mi říkala před nahráváním. Byla nervózní a přiznám se, že i mě to zaskočilo. Když jsem si potom rozhovor přehrála doma, uvědomila jsem si, že i na mém hlasu bylo znát, že mě vyvedla z míry.

Pro výzkum jsem se proto rozhodla zapisovat jednotlivé rozhovory na papír. Připravila jsem si pro každou respondentku mé tazatelské otázky s malou osnovou různých otázek možných bariér. To pro případ, kdyby si respondentky hned nemohly vzpomenout na různé bariéry.

Ukázalo se, že psaná forma je mnohem lepší, respondentky odpovídaly uvolněně a přicházely s novými nápady překážek, které mě nenapadly.

Formulace otázek jsem během rozhovoru měnila často a změnila jsem i pořadí otázek. Zjistila jsem, že když začnu nejpálčivější bariérou, což je oblast bydlení, respondentky se více rozpovídají a později jim nevádí odhalit i bariéry v rodině. I neverbální projevy respondentek byly mnohem uvolněnější, než když byl zapnut diktafon.

Odpovědi na mé otázky jsem přepsala a poté jsem jednotlivé rozhovory analyzovala po obsahové stránce. Podle daných oblastí otázek jsem roztrídila odpovědi. Zjišťovala jsem nejpálčivější bariéry a z nich vyplývající potřeby z pohledu romských žen.

5.8 Etika a rizika výzkumu

Na začátku rozhovoru jsem upozornila respondentky, že účast je dobrovolná a rozhovor mohou kdykoliv ukončit. Dále jsem jim vysvětlila, k čemu budou získané informace použity a objasnila charakter projektu. Vyžádala jsem si souhlas účastnic, na pořizování zvukového záznamu. Upozornila jsem respondentky, že jejich anonymita bude zachována. Výzkum bude prováděn tak, aby nebyly účastnice výzkumu ohroženy a jejich soukromí bylo chráněno.

Výsledky výzkumu mohla ovlivnit skutečnost, že jsem zaměstnanec SSP. Snažila jsem se vybrat ženy různé věkové kategorie, přesto šlo o velmi malý vzorek žen a rozhovory se uskutečnily pouze jednou. Ženy bydlí v odlišných lokalitách Jihlavy, přesto nebyly zastoupeny všechny lokality. Není možné zobecňovat získané poznatky pro všechny romské ženy, neboť respondentky jsem si vybírala z klientek SSP. Rozhovory v domácím prostředí romských žen jsem prováděla poprvé, a přestože mám více než dvacetiletou praxi za přepážkou v jednání s lidmi, po uskutečnění rozhovoru jsem si uvědomila některé chyby z mé strany. Například jsem se mohla víc vracet ke zjištěné bariéře a rozvinout k ní větší diskusi. Mnou kladené otázky a odpovědi žen ovlivnil také faktor, že jsem sama žena. Myslím, že kdyby romské ženy odpovídaly muži, nebyly by jejich odpovědi stejné. Cítila jsem, že se mnou se respondentky více uvolnily a otevřeněji odpovídaly. Sebekriticky musím přiznat, že největším fiaskem pro mě ve výzkumu znamenal diktafon. To, že romskou ženu zaskočil, bylo očividné a mohla jsem to předpokládat, ale nemyslela jsem si, že překvapí i mě. Na mém hlasu byla znát tréma a delší prodlevy v kladení otázek. V tomto směru musím na sobě ještě hodně zapracovat.

6. Analýza a interpretace údajů

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě.

DC 1: Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.

Tento dílčí cíl jsem rozdělila na dva podcíle. (DC1.1 a DC 1.2)

DC 1.1 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině. (TO 1)

Nejčastěji zmiňovanou bariérou fungování romských žen v rodině byla **absolutní odpovědnost žen za domácí práce**. Vše v domácnosti leží na ženě, od výchovy dětí, vaření, uklízení, praní a žehlení. Muži v domácnosti mají na starost spíše finanční zabezpečení. To dokládá výrok informantky č. 2: *„Řeknu Vám to paní, jak to je. Chlap se jen válí na gauči, čumí na televizi a ženská dělá všechno sama. Říkám Vám nic, s ničím nepomůže.“* Nemusí tomu být ale vždy - například informantka č. 6 uvedla, že v její domácnosti mají s mužem rovnoprávné postavení a dělí se spolu i o domácí práce a nakupování.

Odpovědnost žen se neváže pouze k domácím pracím, ale mají i **absolutní odpovědnost za péči o členy rodiny**. Ta se týká jak dětí, tak rodičů.

Některé z žen uvedly, že bariérou je i jejich **absolutní odpovědnost za finanční zabezpečení rodiny**. Role muže coby živitele rodiny tedy nemusí fungovat všude. To uváděla například informantka č. 1: *„Žena musí dělat všechno, chlap spoléhá na ženskou, ve výchově dětí, ve všem. I peníze si musí vždycky vyřešit ženská.“*

Opakovaně zmiňovanou bariérou bylo **fyzické domácí násilí ze strany mužů, i otců**. Informantky hovořily o bití ze strany partnerů: *„Všechno kolem domácnosti musí obstarat ženská, musí poslouchat chlapy, a když neposlouchá, dostane facku.“*. Informantka č. 7, která žije sama, má špatné vzpomínky z dětství na otce a zřejmě proto muže odmítá: *„Jsem sama, s mužem jsem nikdy nežila, manželství je pro mě přežitek, táta mámu bil, nechci muže, ženský ho musí poslouchat.“* V oblasti fyzického domácího násilí se objevil určitý paradox.

Na jednu stranu se zdálo, že ženy považují bití za něco normálního, ale z druhé strany to, že o něm hovořily jako o problému, ukazuje, že nejsou s touto "kulturní normou" ztotožněny. Zřejmě proto mají i romské ženy tendenci toto násilí tajit, jak ukazuje výrok informantky č. 5: „*Mě nebije, ale kdybych mu dala facku, tak by mi dal dvě. Vím, že chlapi ženský bijou, ty by to na ně nikde neřekly.*“

Mezi další bariéry, které ženy zmínily, patří **majetnické sklony bývalých partnerů**. Muži, přestože v rodině nežijí, mají jiné přítelkyně, stále svoji bývalou partnerku hlídají. Občas jim a dětem přinesou dárek, a přitom chtějí mít nad ženou kontrolu, udržují v ženách strach. To dokládá výrok respondentky č. 5, která doslova prohlásila: „*I když jsme se nevezali, myslí si, že mu patří, sem tam přijde, něco přinese, ale pořád mě hlídá, kdybych si někoho našla, tak by ho zbil. Do bytu si ho ale nenastěhuju, bojím se ho. Kdyby si našel někoho jiného, tak budu ráda.*“ Z tohoto výroku jsem odvodila jako bariéru **absolutní kontrola nad ženou**.

DC 1.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce. (TO 2)

Z hlediska zjištěných bariér by většina respondentek uvítala **sociální poradenství**. Výbornou zkušenost s organizací „Občanská poradna“ v Jihlavě má respondentka č. 7, která tuto poradnu využila po svém odchodu z dětského domova a zde získala pomoc při hledání zaměstnání a ubytování.

Informantky zmínily dobré zkušenosti se sociálními pracovníci při vyřizování příspěvku na péči, ocenily pracovníce z odboru sociální péče o dítě. Zvláště respondentka č. 1 a č. 5, které mají děti v pěstounské péči a jsou různě proškoleny, také využívají různých akcí, například výlety s dětmi k moři.

Další potřeba **naučit se hospodařit** vyplynula z výroku respondentky č. 3, která musí kvůli spáchanému deliktu navštěvovat probační organizaci. Uvádí: „*Jak jsem Vám říkala, na sociálce mi přišli na to, že jsem zfalšovala složenku a teď musím chodit na probační. Radí mi, jak mám hospodařit, abych měla na nájem, jak se domluvit na splátkovém kalendáři.*“

Pokud jsem respondentkám nabídla ohledně jejich zjištěných bariér, které se týkaly domácího násilí ze strany mužů, **pomoc psychologické poradny** setkala jsem se s odmítavým postojem.

Respondentka č. 5 přímo řekla: „*Na pomoc nespoléhám, všechno jsem si vyběhala sama, nikdy mi neporadil nikdo nic navíc.*“ Přitom její strach z partnera prozrazoval její zranitelnost uvnitř. Má celý život problémy s otcem svých dětí, přestože spolu nebydlí, ale psychologickou poradnu odmítá a sociální pomoc považuje za zbytečnou.

I respondentka č. 2 nechce o sociální pomoci slyšet: „*Všechno jsem si musila zjistit sama, když jsem byla v šestnácti těhotná, pomohla mi akorát máma. Sociálka mi s ničím nepomohla. O pomoc Vám nestojím a poradnám nevěřím.*“

Shrnutí DC 1

Největší bariéry těchto romských respondentek jsem zjistila v **nerovnoprávném postavení žen v rodině**. Muži považují za samozřejmé, že péče o děti, úklid domácnosti, hospodaření a veškeré domácí práce zajišťují ženy. Přesto, že si ženy tuto bariéru **absolutní odpovědnosti žen za domácí práce** uvědomují, myslí si, že to tak prostě je a nic se na tom nemůže změnit. To se týká i dalších zjištěných bariér, mezi které patří **absolutní odpovědnost za péči o členy rodiny, absolutní odpovědnost za finanční zabezpečení rodiny**. Dokonce i **násilí** považují za běžné, přestože s ním vnitřně nesouhlasí. Většina žen by uvítala sociální poradenství, kde by jim sociální pracovnice magistrátu poradily, o jaké dávky si mohou požádat, kam se mají obrátit o pomoc při domácím násilí, kde požádat o zvýšení alimentů. Přivítaly by také pomoc od odborníků z právní poradny. V psychologických poradnách by je nejvíce zajímalo poradenství, ohledně soužití více generací a různé terapie. Ty respondentky, které vyjádřily odmítavý postoj k sociální pomoci, nemají dobré zkušenosti se sociálními pracovnicemi. Přesto právě tyto dvě respondentky č. 2 a č. 5 by nejvíce potřebovaly pravidelné sociální a psychologické poradenství. Jsem si jista, že zkušená sociální pracovnice by jim pomohla odhalit jejich skryté možnosti, které jsem viděla hned po prvním rozhovoru. Jako největší potřebu z hlediska sociální práce vidím **nutnost pravidelného sociálního poradenství**.

DC 2 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti vzdělávání v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.

Tento dílčí cíl jsem rozdělila na dva podcíle. (DC 2.1 a DC 2.2)

DC 2.1 Zjistit bariéry romských žen v oblasti vzdělání. (TO 3)

Nečastější zjištěnou bariérou romských žen v oblasti vzdělávání na straně společnosti byla uváděna **šikana ze strany spolužáků**. Lepší podporu ze strany školy by uvítala i respondentka č. 1. Respondentka č. 2 si stěžovala i na **diskriminaci ze strany učitelů**. Uvedla: „*Učitelé mě neměli rádi, měla jsem trojku s chování, protože jsem jednoho kluka shodila ze schodů. Vždycky byli na straně bílých.*“

U starších respondentek jsem se setkala s opačnými názory. Ty se shodly, že se nesetkaly s diskriminací ani ze strany školy, ani ze strany spolužáků. Respondentka č. 1 vzpomíná: „*Ve škole jsem neměla problémy, nevadilo, že jsem Romka, byli jsme namíchaný, mohla jsem si vybrat, co jsem chtěla.*“

U svých dětí by prosazovaly třídy jednoznačně namíchané, nemyslí si, že by to měly lepší jen mezi romskými dětmi. Všechny se shodly, že je pro děti dobré, aby nechodily do praktických tříd, ale mezi ostatní děti do základních škol.

Nechuť k učení by se dala nazvat bariérou ze strany Romek, jak prozradila respondentka č. 5:

„*Nechce se jim učit. Já jsem měla hodnou paní učitelku, vždycky mi říkala, že mám dobrou hlavu, ať si hlavně nezačínám s romskými kluky, abych nebyla brzy těhotná. Šla jsem se učit na švadlenu, ale učitelku jsem neposlechla, tak jsem byla těhotná. Po druhém porodu jsem potkala kamarádku ze základky a ta mi řekla, ať zkusím střední sociální, tak jsem jí poslechla a školu dodělala. Ale řeknu Vám, kam můžete s touhle školou jít. Jsou jen dvě možnosti, buď budete vytírat starým lidem zadky, anebo se starat o Romy. Vybrala jsem si to druhý, ale teď už jsem delší dobu na rodičovské dovolené.*“ I respondentka č. 4 vidí překážky na straně Romů: „*Škola je nebaví, rodičům to nevadí.*“ Sama respondentka do základní školy téměř nechodila, ale její děti do školy chodily a ve škole se jim líbilo, jak uvedla. Za zjištěnou bariéru na straně samotných romských žen bych uvedla **zamítavý postoj romských rodičů ke vzdělání**.

DC 2.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce. (TO 4)

Respondentka č. 6 si myslí, že ze strany společnosti by měly být nabízeny takové učební obory, které by jednak zaujaly a jednak by po jejich absolvování bylo možné nastoupit do zaměstnání, které je dobře placené. Respondentka č. 1 by si ráda doplnila své znalosti s péčí o staré lidi a uvítala by rekvalifikaci v tomto oboru.

Respondentka č. 7 si myslí, že by společnost měla romské ženy něčím přinutit, aby se vzdělávaly. Uvádí: „*Musel by je někdo přinutit, kamarádky neposílají děti do kroužku ve škole, ani když je mají zadarmo.*“ Názor, že romské ženy nebaví škola, že pro Romy není důležité vzdělání, mi řeklo hned několik respondentek. Respondentka č. 5 mi řekla: „*Pro Romy není důležité vzdělání, rodiče školu neřeší, nepotřebují ho.*“

Po mé odpovědi, že bez vzdělání si zaměstnání nebudou moci vybírat práci, mi odpověděla: „*To neřeší, nechtějí se učit.*“ Proto mi vyplynula jako specifická potřeba z těchto zjištěných bariér z hlediska sociální práce **ukázat společnosti, že společné vzdělávání romských dětí je přínosem pro celou společnost a romským ženám ukázat, že je důležité vzdělávání, jak pro ně, tak pro jejich děti.**

Shrnutí DC 2

Respondentky neviděly bariéry sociálního fungování v oblasti vzdělávání v dřívější době ani na straně školy, učitelů a spolužáků. V dnešní době se objevuje **šikana z hlediska etnika, diskriminace od učitelů a spolužáků.** Respondentky považují za největší bariéru ze strany Romek **necht' se učit.** Většina respondentek se domnívá, že by společnost měla romské ženy něčím přinutit, zaujmout, aby si chtěly vzdělání doplnit. Respondentka č. 2 uvedla, že by si ráda doplnila vzdělání v oboru kosmetička. Další překážkou ve vzdělávání romských žen jsou samotní **rodiče,** protože pro ně samé vzdělání nebylo důležité a tak ani oni **nepovažují vzdělání u svých dětí za prioritu.**

DC 3 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti zaměstnanosti v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

Tento dílčí cíl jsem rozdělila na dva podcíle. (DC 3.1 a DC 3.2)

DC 3.1 Zjistit bariéry romských žen v oblasti zaměstnání. (TO 5)

Největší bariéru romských žen v oblasti zaměstnání vidí většina respondentek **diskriminaci ze strany etnika.** Respondentka č. 2, to potvrdila slovy: „*Jak jste cikánka, tak na Vás všechno svedou, nikde Vás nevezmou.*“ Pokud ženám úřad práce nabídne zaměstnání, tak se romské ženy setkávají se stále se opakující situací, kdy se do firmy dostaví osobně a zaměstnavatel jim sdělí, že už nikoho neshání.

I dotazovaná č. 4 se s touto skutečností setkala: „*Když jsem tam přišla, kam mě poslali, tak říkali, že už mají obsazeno. Vadilo jim, že jsem cikánka.*“

Další bariéra v oblasti zaměstnávání se projevila při propouštění, a to **diskriminace žen oproti mužům**.

Respondentka č. 1, která byla po dvaceti letech práce v Tesle propuštěna, když firma snižovala výrobu, to potvrzuje slovy, kterými zdůvodňuje, proč byla propuštěna mezi prvními: „*že jsem cikánka a taky ženský mají doma děti, chlapy si tam nechali.*“ Mnozí zaměstnavatelé této skutečnosti zneužívají a nabízí romským ženám práci na černo. Z tohoto poznatku se objevuje další bariéra, a to **zneužívání nevýhodného postavení romských žen v zaměstnání**. Jak uvádí respondentka č. 4: „Práce se dá sehnat, ale na černo.“

Další bariérou je **nerovné postavení žen vůči mužům**. Vycházím z tvrzení respondentky č. 5, která přiznává: „*Ženy získají zaměstnání lépe než muži, ovšem muži jsou lépe placeni.*“ Tvrzení potvrzuje i informantka č. 3, která dodává: „*Určitě chlapa povýší dřív, jak ženskou i když ženská líp pracuje. S tím jsem se setkala. A věří víc chlapům, než ženským.*“ Tato žena se setkala na vlastní kůži s **předsudkem jak ze strany zaměstnavatele, tak ze strany kolegů**. V obchodě, kde respondentka pracovala, se ztratily peníze, tuto situaci mi popsala: „*Hned to bylo na mě, že jsem Romka. Já, ale nic nevzala a tak jsem na vedoucí hodně křičela, že když jsem cikánka, tak nemusím krást a odešla jsem sama. Ted' uklízím.*“

Opačný názor na diskriminaci v zaměstnání má respondentka č. 6, která byla zaměstnaná jako prodavačka a byla v práci spokojená. Potvrzuje: „*Ženská je za pultem lepší, má větší trpělivost než chlap. Odešla jsem sama, ze zdravotních důvodů a hlavně kvůli rodičům muže.*“ S jejím názorem se ztotožnila i respondentka č. 7: „*Pracuju v pekárnách, máme stejný podmínky, jak chlapi i ženy, nerozlišují mezi námi, jsem spokojená.*“

DC 3.2 Zjistit specifické potřeby vyplývající z těchto bariér z hlediska sociální práce. (TO 6)

Samy respondentky ohledně bariér z hlediska sociální práce vyjadřují potřebu **lepší spolupráce sociálních pracovníků se zaměstnavateli.**

Jako možnost zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami uvádí respondentka č. 3 přání: „*Aby je nechali pracovat a teprve potom by viděli, jestli je v práci nechají.*“ Doplnuje ji respondentka č. 2: „*Musili by brát všechny a ne že je Romka, po telefonu slíbí práci, ale pak, až mě uvidí, tak už mají plno, už nemají místo.*“ Podobně se vyjádřila respondentka č. 7: „*Měli by upozornit zaměstnavatele, že přijde cikánka, aby jí úřad práce nenabízel práci a ona tam přijde, a oni řeknou, že už mají plno. Aby to chtěli s cikánkou zkusit, a ne jí to po telefonu slíbit a pak nic.*“ Stejný názor má i respondentka č. 6, je rozhodně pro, aby **zaměstnavatelé dali romským ženám šanci pracovat, aby to s nimi zkusili.**

Respondentka č. 5 a respondentka č. 1 vidí jako překážku také na straně úřadu práce, který by měl provádět **větší informovanost o možnostech získat zaměstnání.** Respondentka č. 1 projevila zájem o **rekvalifikaci** ve zdravotnictví, ale ze stran úřednic úřadu práce se nedočkala žádné aktivity. Proto mi vyplynula další potřeba a to **větší aktivita zaměstnanců úřadu práce při jednání s romskými ženami.**

Shrnutí DC 3

Za největší bariéru sociálního fungování romských žen v zaměstnání považuje většina respondentek **diskriminaci z hlediska romského etnika ze strany zaměstnavatele.** Zaměstnavatelé hledají zaměstnance, ale po zjištění, že uchazečka o práci je Romka prohlašují, že již mají plno a zaměstnance neshání. Pokud romskou ženu zaměstnají, je situace lepší, už rozhoduje to, jak žena pracuje. Ovšem, jakmile se v zaměstnání něco ztratí, vždy je prvně obviněna romská žena. V zaměstnavatelích i mezi ostatními zaměstnanci jsou zakořeněny **předsudky**, že všichni Romové kradou hodně hluboko. A romská žena obviněna neprávem se cítí proti těmto tvrzením naprosto bezbranná. **Obvinění z krádeže** je další velká bariéra v zaměstnání u romských žen. Této špatné situace na trhu práce pro romské ženy využívají především podnikatelé, kteří zaměstnávají romské ženy tzv. na černo, jak uvedla respondentka č. 4.

Další bariéru, přestože ji respondentky zmínily jen okrajově, představuje **větší počet dětí respondentek**. Pokud je respondentka řádně zaměstnaná, bojí se zaměstnavatelé častého čerpání ošetřovného a mateřské dovolené.

Respondentky jako potřebu z hlediska sociální práce vyplývající z těchto bariér uvedly **doporučení pro zaměstnance Úřadu práce**. Přály by si **lepší informovanost** a seznámení zaměstnavatelů, že zájem o práci mají romské ženy. Romské ženy by uvítaly **větší nabídky rekvalifikací** a po jejich absolvování dostat **šanci zapracování**, získat **možnost doplnit si vzdělání** v oboru, který by je bavil.

Romské ženy upřednostňují rodinu před kariérou. Pokud je romská žena těhotná neuvažuje o interrupci a jakmile její rodiče nejsou schopni se o sebe postarat, se samozřejmě dá přednost péči o ně před zaměstnáním. Znáám spousty žen z majority, které mají přesně obrácené priority, a musím přiznat, že můj obdiv si zaslouží právě postoj romských žen. Respondentky, s kterými jsem rozhovory vedla, měly velký potenciál v oblasti zaměstnání. Informantka č. 1 uvedla: „*Libilo by se mi pečovat o starý lidi, mám nemocnou mámu, tak něco kolem toho.*“ Jsem si jista, že tyto ženy, by naší společnosti mohly být velice užitečné, neboť mají zkušenosti s péčí o nemocné a staré lidi a samy projevují zájem o tuto práci. Nejmladší respondentka č. 2 vyjádřila touhu pracovat jako kosmetička. Byla dokonale a vkusně nalíčená, jsem si jistá, že by i ji tato práce naplňovala. Přestože právě tato respondentka předem sociální poradenství zamítala, jsem si jista, že šikovná sociální pracovnice by s touto respondentkou dokázala mnohé.

DC 4 Zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti bydlení v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

Tento dílčí cíl jsem rozdělila do dvou podcílů. (DC 4.1 a DC 4.2)

DC 4.1 Zjistit bariéry, které brání vhodnému bydlení. (TO 7)

Všechny respondentky se shodly, že nejhůře shání bydlení **romské ženy s větším počtem dětí**, uvádí shodně tuto bariéru. V jihlavské lokalitě, jak uvedla většina respondentek, je výhodnější bydlet v nájmu od magistrátu, soukromí majitelé žádají složení kauce, na kterou se nevztahuje ani příspěvek na bydlení, ani doplatek na bydlení.

Respondentka č. 7 říká, jak to chodí: „*Na kauci bych si musela vzít půjčku, abych jí zaplatila, tak bych si vzala další a pak už se s toho nevyhrabu, jako kamarádka, teď je samá exekuce.*“ Čili nutná kauce představuje po respondentky cestu k další bariéře, kterou se stává **exekuce**.

Jediná respondentka č. 2, na otázku, jestli hraje roli ve shánění bytu, zda jste muž nebo žena, či rodina odpověděla: „*Myslím si, že muž sežene bydlení snadněji.*“ Ostatní respondentky se domnívají, že v jihlavské lokalitě lépe získá bydlení žena, pokud nemá moc dětí.

Jeden z důvodů, proč majitelé raději ubytují ženu, uvedla respondentka č. 7: „*Chlap když se rozčílí všechno ničí, začne mlátit kladivem.*“

Za největší bariéru považují respondentky **vysoké nájemné**, které musí závčas zaplatit. Tolerance je u majitelů různá. „*Nájemné musí být zapláceno včas, to by nás vyhodil, jak bysme to nezaplatili do měsíce,*“ říká respondentka č. 6. Respondentka č. 4 má u svého nájemce toleranci k zaplacení nájemného lhůtu tři měsíců, ale s majitelem má potíže ohledně oprav, které jsou v bytě nutné.

U tří respondentek se v bytě nacházela plíseň. Z toho vyplývá další bariéra – **velmi špatné a nehygienické prostředí**. Pokud respondentky vyžadují opravy, vyhrožují majitelé zvednutím nájemného.

Problémy mají respondentky s výměnou starých spotřebičů, majitelé přispívají jen neradi, v čemž spatřují další bariéru - **neochotu majitelů starat se o opravy**.

Čtyři respondentky uvedly, že majitelé rozlišují mezi Romy. Respondentka č. 7 uvedla: „*Ano, hodně rozlišují, mezi těmi co věci ničí a co jsou slušní.*“ Respondentka č. 6 říká o svém majiteli: „*Nedává přednost neromským rodinám, záleží, jestli platíte nebo ne.*“ Opačný názor mají respondentky č. 1 a 2, které mají zkušenosti s majiteli, kteří vůbec nerozlišují mezi Romy a přímo uvádí do inzerátu, jak mi sdělila respondentka č. 2: „*RK nevolat, to znamená romská komunita, tak, že vidíte tu **diskriminaci**.*“ A respondentka č. 1 se zlobí: „*Prvně by nás museli vzít do toho státu, každý nadává, že patříme pryč.*“

Respondentka č. 7 bydlí na ubytovně, a ubytování si hradí sama, protože je zaměstnaná. Podle jejích slov je s ubytováním spokojena, protože nemá žádné děti, tak jí ubytovna stačí. Na druhou stranu přiznává, že sehnat slušné ubytování v Jihlavě je těžké.

Respondentka č. 5 má jediná vlastní byt, který měla předtím v nájmu. Vidí bariéry s bydlením, jak na straně společnosti, protože na nájemnicích vydělává, tak na straně romských rodin. Někteří Romové kazí ostatním pověst, jak uvádí: „*Ničí věci, neuklízí, já bych si Roma do podnájmu nevzala.*“ Bariéry na základě výpovědi této respondentky, bych nazvala **společnost žijící na úkor Romů a jednotliví Romové se špatným přístupem k pronajatým bytům.**

Všechny respondentky se shodly, že je rozhodně lepší bydlet mezi majoritou než mezi Romy. Na Romech jim vadí, že jsou hluční a neuklízí po sobě. S občany jiných národností by nechtěla bydlet respondentka č. 5 a respondentka č. 7. Naopak ostatním respondentkám by to nevadilo a respondentka č. 4 odpověděla: „*Podle toho jak by se chovali.*“

DC 4.2 Zjistit specifické potřeby k odstranění těchto bariér z hlediska sociální práce. (TO 8)

Respondentka č. 1 uvedla za všechny největší potřebu: „*prvně by nás museli vzít do toho státu, každý nadává, že patříme pryč.*“ Tím vyjádřila potřebu ostatních romských žen, **rovné postavení v majoritní společnosti.**

Ohledně špatné finanční situace v oblasti bydlení respondentky využívají pomoc dávek státní sociální podpory a doplatků na bydlení. Sociální pracovníce z úřadu práce jsou při vyplácení doplatku na bydlení povinné zkontrolovat bytovou situaci přímo u klientek v domácnosti. Několik respondentek bydlí ve špatných hygienických podmínkách. Respondentka č. 6 to shrnuje za všechny: „*Problémy získat bydlení mají všichni a Romové větší, vím to, když sháněly bydlení děti. Někdo jim rovnou řekl, že cikány nechce. Mají pro cikány horší byty a nájemci jim zvedají nájem a přitom se o byt nestarají. Moje dcera bydlí v místnosti za hospodou, kde je to samá plíseň a nikdo s tím nic nedělá a to je vedle hospoda, kde se vaří a jídlo je v těch plesnivejch místnostech. Už jsem jí radila, ať tam pozve hygienu. Ale ona se bojí, že by neměla, kde bydlet.*“ Romské ženy mají strach nahlásit plíseň na hygieně, sociální pracovníce z hmotné nouze tuto situaci neřeší. Tady vidím rezervy sociální práce, **nutná větší účast a angažovanost sociálních pracovníků** z oddělení hmotné nouze. Například by mohly seznámit romské ženy s možnostmi, jak se bránit vlastníkům, kteří se špatně starají o hygienické podmínky ve svých bytech.

Poradit respondentkám, kde získají pomoc například při sepsání stížnosti na svého nájemce a kde se mohou seznámit se svými právy nájemníka.

Z vyplývající bariéry **diskriminace** Romů je potěšující výpověď respondentky

č. 5: „*U Romů je ta diskriminace, ale majitelé rozlišují, jaký udělá ta rodina dojem, to si myslím, že na dojmu hodně záleží.*“ Je dobře, že majitelé rozlišují, jak se romská rodina chová a podle toho rodinu ubytují.

Shrnutí DC 4

Mezi zjištěné bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti bydlení patří **vysoké nájemné a špatné řešení financování kauce.**

Další zjištěnou bariérou je **nezájem vlastníků o špatný stav bytů a diskriminace romských nájemníků.**

Pro Romské ženy při hledání bydlení tvoří bariéru i to, že vlastníci **odmítají rodiny s velkým počtem dětí.**

Z těchto bariér vyplývá potřeba **větší angažovanosti sociálních pracovníků** při kontrolách prováděných v domácnosti. Poradit kam se obrátit, při problémech v jednání s majitelem, zlepšit znalosti romských žen ohledně práv nájemce vůči pronajímateli.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit bariéry sociálního fungování a specifické potřeby romských žen z hlediska sociální práce v jihlavské lokalitě. Cíl stanovený v úvodu bakalářské práce se mi podařilo naplnit.

Polostrukturovaný rozhovor, který jsem zvolila jako výzkumnou strategii, byl dobrou volbou. Zprostředkoval mi možnost vyjasnit některá nedorozumění a respondentkám bylo poskytnuto více prostoru pro vyjádření jejich názoru.

Úkolem prvního dílčího cíle bylo zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v rodině v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce. Výzkumná část potvrdila bariéry, které byly uváděny v teoretické části.

Ta největší bariéra se týkala genderových stereotypů romské kultury. Romské ženy jsou v domácnosti přetěžovány. V rozporu s teoretickou částí, podle které finančně zabezpečuje rodinu muž, je tvrzení některých informantek, že ony jsou těmi, kdo rodinu finančně zabezpečují. Dokonce stále přetrvává i fyzické domácí násilí ze strany mužů.

Výzkum potvrdil sounáležitost Romů, pokud se ocitne romská žena sama nebo s dětmi v nouzi, vždy jí příbuzní na nejnnutnější dobu pomohou. Soudružnost romské rodiny se projevuje i tím, jak romské ženy s naprostou samozřejmostí pečují o své staré rodiče, až do jejich smrti. Ženy opět přebírají tuto odpovědnost a muže ani nenapadne, že by to mohli být oni, kdo se o nemocné a staré rodiče postará.

V druhém dílčím cíli bylo záměrem zjistit bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti vzdělávání v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající specifické potřeby z hlediska sociální práce.

Na základě provedeného výzkumného šetření se potvrdily bariéry popsané v teoretické části bakalářské práci. Mezi bariéry patří zamítavý postoj romských rodičů ke vzdělávání, diskriminace ze stran spolužáků a některých pedagogů ohledně etnika. Patří sem i samotná nechuť romských žen učit se. Jak samy přiznaly, později litují, že se více neučily, když ještě neměly děti. Oproti teoretické části mi respondentky nepotvrdily skutečnost, že jsou jejich děti posílány do praktických škol. Naopak se domnívají, že pedagogové mezi znalostmi dětí dělají rozdíly a posuzují je podle jejich skutečných schopností.

Třetím dílčím cílem jsem zjišťovala bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti zaměstnanosti v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

V této oblasti se ve výzkumu potvrdily všechny bariéry, které jsem popsala v teoretické části. Především diskriminace žen z hlediska genderu a z hlediska etnika. Genderový aspekt je jen velmi málo reflektován. Diskriminaci pocítovaly respondentky i od zaměstnankyň úřadu práce ze zprostředkování zaměstnání, kde k nim bylo přistupováno s předsudky.

Úkolem čtvrtého dílčího cíle bylo zmapovat bariéry sociálního fungování romských žen v oblasti bydlení v jihlavské lokalitě a jejich vyplývající potřeby z hlediska sociální práce.

Výzkum potvrdil špatnou situaci romských žen ohledně bydlení v jihlavské lokalitě. Nehygienické prostředí, nízká dostupnost bydlení a především vysoké nájemné. Oproti teoretické části výzkum nepotvrdil teorii, že Romové jsou bráni jako celek a majitelé nerozlišují mezi romským etnikem. Většina dotazovaných uvedla, že majitelé bytů mezi nimi hodně rozlišují, kdo po sobě uklízí, kdo platí nájem včas a jestli se dobře chová k zařízení bytu. Zneužívání špatné situace v oblasti bydlení vlastníky potvrdily všechny respondentky.

Z hlediska sociální práce v této oblasti jsem zjistila potřebu právního poradenství ohledně uzavírání nájemních smluv a postupy při nedodržování podmínek slíbených v nájemní smlouvě.

Ze zjištěných bariér z hlediska sociální práce vyplynula nutná potřeba spolupráce romských žen se sociálními pracovníky. Pracovnice by měly vnímat osobnost jednotlivých romských žen a umožnit jim poznat a rozvíjet svůj potenciál. Podpořit romské ženy ve zvládnání obtížných životních situací, působit na ženy v jejich sociálním prostředí. Pomoci jim zprostředkovat změnu vzájemných problémových interakcí mezi nimi a majoritní společností.

Tato práce by mohla přispět k lepšímu pochopení celkové situace romských žen. Výsledky výzkumu by mohly být využity v sociální práci s romskou ženou. Přínos mé bakalářské práce vidím nejen pro sociální pracovníce a pracovníky v oblasti další spolupráce s romskými ženami, ale také pro ostatní spoluobčany české národnosti. Pro zlepšení v komunikaci a možnosti podívat se na problém z jejich úhlu pohledu.

Pro zaměstnance úřadu práce by práce mohla sloužit k zamyšlení, jak nás romské ženy vnímají.

Z výsledků výzkumu pro mě vplynuly otázky, jak by romské ženy reagovaly na nabídnutou pomoc při řešení jejich bariér a jaká by byla jejich spolupráce.

Tato práce byla pro mě přínosná a zajímavá, protože jsem měla možnost seznámit se s nimi blíže a přiblížit se jejich vnímání majoritní společnosti.

Seznam zkratk

DC - dílčí otázka

TO - tazatelská otázka

SSP – Státní sociální podpora

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Rozložení romských lokalit v Jihlavě

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled sociálních služeb registrovaných dle zákona č. 108/2016 Sb., o sociálních službách v Jihlavě, jejichž cílovou skupinou jsou sociálně vyloučení Romové.

Tabulka č. 2: Transformační tabulka

Tabulka č. 3: Přehled respondentek

Použitá literatura

Bandyová, Marta; Davidová, Eva; Frištenská, Hana a kol. *Romové bydlení soužití*. 1. vyd. Praha: Socioklub 2000. 126 s. ISBN 80-902260-8-6b

Barker, Gary. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování*. 6. vyd. Blansko: ALBERT 1999. 64 s. ISBN 80-85834-78-2

Bittnerová, Dana; Moravcová, Mirjam; Rádl, Michal; Niederle, Petr. *Etnické komunity ROMOVÉ*. 1. vyd. Praha: FHS UK, 2013. 223 s. ISBN 978-80-87398-45-6

Cohn, Werner. *Cikáni*. Přeložil Marek, Jakoubek. 1.vyd. Praha: Slon 2009. 156 s. ISBN 978-80-7419-008-7

Hend, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2

Horvátová, Rena. *Když jsou ženy emancipované*. Romea, o.p.s. Praha 4/2016, ročník XIII, registrační číslo Ministerstva kultury E 14163

Goffman, Ervin, *Stigma*. 2. vyd. Praha: Most 2003. 167 s. ISBN 80-86429-21-0

Jandourek, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. 1. vyd. Praha: GRADA 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2

Jakoubek, Marek; Budilová, Lenka. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2009. 359 s. ISBN 978-80-7325-178-9

Janebová, Radka. *Feministické teorie sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus 2014. 78 s. ISBN 978-80-7435-405-2

Janebová, Radka. *Kritická sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus 2014. 109 s.

Janebová, Radka. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 120 s. ISBN 978-80-7435-374-1

Kappl, Miroslav. *Problematika menšin*. Hradec Králové: Distanční text 2013. 62 s.

- Kinkor, Milan. *Komunitní práce*. In Matoušek, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3.vyd. Praha: Portál 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4
- Kodymová, Pavla; Kolářková, Jana. *Sociální práce s nezaměstnanými*. In Matoušek a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál 2010. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0
- Lacková, Elena. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Překlad Hübschmannová, Milena. 2. vyd. Praha: Triáda 2010. 280s. ISBN 80-901861-8-1
- Matoušek, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0
- Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vyd. Praha: Portál 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1
- Musil, Libor. *Přístupy k práci s menšinami*. In Matoušek a kol. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál 2012. 309 s. ISBN 978-80-262-0211-0
- Navrátil, Pavel. *Vybrané teorie sociální práce*. In Matoušek a kol. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál 2012. 309 s. ISBN 978-80-262-0211-0
- Říčan, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál 1998. 144 s. ISBN 80-7178-250-5
- Smutek, Martin. *Model řešení problému v sociální práci*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus 2006. 89 s.
- Šišková, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha: Portál 2008. 280 s. ISBN 978-80-7367-182-2
- Úlehla, Ivan. *Umění pomáhat*. 2.vyd. Praha: Slon 1999. 128 s. ISBN 80-85850-69-9

Internetové zdroje

Běhalová, Radka, *Jihlava řeší sociální problémy* [online]. Vydařa Praha 30. 4. 2015. 26s. [cit. 6. 11. 2016]. Dostupné z:<http://www.regionvysocina.cz/zpravodajstvi/v-jihlave-resi-socialni-problemy-ucastni-se-take-zastupci-romske-komunity/>

ČSÚ, *Charakteristika okres Jihlava* [online]. Vydařa Praha 2012.[cit. 4. 11. 2016]. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/13-6118-03--1_charakteristika_okresu_a_vyvoj_sidelni_struktury

Hůle, Daniel. *Obecné zákonitosti demografického vývoje romské populace*. [online.] Demografické informační centrum. Praha 2004. [cit. 7. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_demromucharakter=

Hynková Martina, *Romské ženy* [online]. Vydařo Brno 2015. Gendrerové informační centrum NORA. 38 s. [cit. 20. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.gendernora.cz/aktualita/188-vydali-jsme-vyzkumnou-zpravu-romska-zena>

Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR – Jihlava. [online]. Praha: 2013. Odbor řízené pomoci. [cit. 26. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/int_vys10_4.html

Romské lokality v Jihlavě nedosáhnou na dotaci. [online]. 15. 8. 2008, (převzato Jihlavské listy.) [cit. 6. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/romske-lokality-v-jihlave-nedosahnou-na-dotaci>

SOŠMP Jihlava- Studijní obory. [online]. [cit. 7. 11 2016]. Dostupné z: <http://www.sosmp-ji.estranky.cz/clanky/studijni-obory/>

Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v kraji Vysočina na období 2012-17. [online]. [cit. 5. 11. 2016] Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/file/9445?lang=1>

Štěpařová, Ema, *Specifika romské rodiny* [online]. Výukový text Masarykovy univerzity v Brně 22. 8. 2005 [cit. 23. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/rodice/socpatologjevy/rasismus/Stranky/%C5%A0%C4%9Bpa%C5%99ov%C3%A1,-Ema-Specifika-romsk%C3%A9-rodiny.aspx>

Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2012. [online] Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Vydalo GAC 2015. [cit. 27. 11. 2016]. Dostupné z: <https://search.seznam.cz/?q=kraj+Vyso%C4%8Dina++romsk%C3%A1+men%C5%A1ina&oq=&sgId=&thru=&su=&aq=&sourceid=szn-HP>

Seznam příloh

Příloha 1: Osnova tazatelských otázek

Příloha 2: Část rozhovoru s respondentkou 1

Příloha 3: Část rozhovoru s respondentkou 2

Příloha 4: Část rozhovoru s respondentkou 3

Příloha 5: Část rozhovoru s respondentkou 4

Příloha 6: Část rozhovoru s respondentkou 5

Příloha 7: Část rozhovoru s respondentkou 6

Příloha 8: Část rozhovoru s respondentkou 7

Příloha 1

Osnova TO:

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena od těch, které řeší muži?

Mezi řešení problémů v domácnosti patří např.: výchova dětí v domácnosti, pomáhání dětem s úkoly, domácí práce, zajištění domácnosti po finanční stránce, možnost rozhodování v partnerském soužití, čas na své zájmy, soužití více generací, důležitost manželství, možnost volby počtu dětí, a jiné.

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

Mezi sociální pomoc patří např.: pomáhání poskytováním rad odborníka (právník, daňový poradce, psycholog, sociální pracovník), podáním jednoduchých věcných informací (např. jak vyplnit formulář na úradech, o co vše si dotyčná může zažádat na hmotné nouzi, státní podpoře, na magistrátu), možnost odborného sociálního poradenství (pomoc při řešení manželských problémů, soužití vícegenerační, pomoc při domácím násilí, týrání a jiné.)

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

Problémy mohou nastat při umístění dětí do školky, školy, učení, stř. školy, při rozhodnutí si vzdělání doplnit. Na vaší straně může být překážka v čase, ve financích, ze strachu se o to pokusit, že to nezvládnete, nechuti do učení. Ze strany společnosti mohou být překážky i na pohledu vašeho okolí, nedostatek možností a využití při doplnění vzdělání, obavy jak vás spolužáci přijmou. Vzpomínky na vaše učení v dětství i finanční stránka.

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

Společnost může např. zajistit pomoc při hlídání dětí, umožnit vzdělávat se zdarma, pomoc zajistit práci při ukončení vzdělání. Nabídnout lepší práci než při neukončeném vzdělávání. Možnost doučování, více nabídek kurzů, rekvalifikace na úřadech práce atd.

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

Překážky mohou být: Diskriminace, že se práce pro ženu nehodí, že jste Romka. Nedostatek vzdělání, dojíždění, nemáte kam dát děti, nedostatek praxe. Nebo zaměstnavatel málo platí, má špatné podmínky, pracovní doba a jiné.

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

Například zaměstnavatel nesmí odmítnout romskou ženu jen proto, že je Romka, nabídnout slušné pracovní podmínky, dobrá pověst firmy atd.

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

Překážky mohou být finance, počet členů rodiny, malá nabídka bydlení či žádná, romské etnikum, místo, přehnané podmínky vlastníků atd.

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin? Co říkáte na soužití s obyvateli jiných národností (Ukrajinci, Vietnamci...)? Je lepší bydlet jen mezi Romy anebo je lepší, když jsou sousedi namíchaní? Jaký je Váš názor na život ve vyloučených lokalitách? Když porovnáte Jihlavu s ostatními městy,

Příloha 2

Část rozhovoru s respondentkou 1

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?

„Žena musí dělat všechno, chlap spoléhá na ženskou, ve výchově dětí, ve všem. I peníze si musí vždycky vyřešit ženská“

Jaké jste měla dětství?

„Jo dobrý, pomáhala jsem mámě hlídat děcka, vařila jsem, co bylo třeba.“

Co Vám dělá ve Vaší rodině největší starost?

„Nemocná máma, je jí už hodně špatně, ale dokud můžu, tak se o ni postarám.“

Vy jste byla dvacet let vdaná, proč jste se po tolika letech rozvedli?

„ Co vydělal, utratil za pití, jak děcka vyrostly, už jsme se jen hádali, vyhodila jsem ho.“

Nyní máte nového přítele, ten nepije?

Ne, ten je hodnej, ale trvalý pobyt mu tu nedám, pomáhá mi nakupovat, holky vyzvedává ve škole, je hodnej.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

Mezi sociální pomoc patří například poradenství, na co všechno máte nárok při péči o osobu blízkou, pomoc při vyřizování žádostí na úřadech, různé terapie, abyste si odpočinula při péči o maminku a různá školení a vzdělávání pro pěstouny.

„Poradenství by bylo dobré.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

„Ve škole jsem neměla problémy, nevadilo, že jsem Romka, byli jsme namíchaný, mohla jsem si vybrat, co jsem chtěla.“

Vaše děti chodí do třídy jen s romskými dětmi nebo jsou namíchaní s bílými dohromady?

„No, vždycky je dobrý pro děti, aby ty děti byly rozházený, protože je tam šikana a hodně se mezi sebou perou. Větší podpora tý školy.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

Vy sama byste uvítala nějakou rekvalifikaci, abyste si doplnila vzdělání?

„Líbilo by se mi pečovat o starý lidi, mám nemocnou mámu, tak něco kolem toho. Společnost by mohla pomoc s nějakým tím poradenstvím.“

Když jste vyřizovala příspěvek na péči o osobu blízkou poradila Vám sociální pracovnice, na jaké pomůcky máte nárok a jaké příspěvky byste ještě mohla získat?

„Ne, všechno si musím vyřídit sama.“

Máte také pěstounskou péči, poradí Vám pracovnice z odboru pěstounské péče při Vaší návštěvě u Vás doma? Zvou Vás na různá školení pro pěstouny?

„Ano, s péče o dítě poradí a na školení chodím.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Pracovala jsem dvacet let v Tesle, když propouštěli, šla jsem mezi prvními, že jsem cikánka a taky ženský mají doma děti, chlapy si tam nechali.“

Když jste byla zaměstnaná, vadilo někomu, že jste Romka?

„Ne, nikomu to nevadilo.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Možná by mě bavilo starat se o nemocný, to bych chtěla dělat. Úřad práce by mohl poradit.“

Uvítala byste, kdyby Vám nabídl Úřad práce rekvalifikaci ve zdravotnictví?

„ Ano to bych uvítala. “

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Je tam diskriminace, protože jsme Romové, tak nás nikde nechtěj a kór, když mají větší počet dětí. Majitel pořád zvedá nájem a než s Vámi podepíše smlouvu, tak chce kauci velkou jako jeden nájem. “

Myslíte, že majitelé rozlišují mezi Romy, jestli je to slušná romská rodina?

„Ne, hážou to do jednoho pytle, je lepší státní bydlení, soukromník si dělá s lidma, co chce. “

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Nejtěžší to mají Romové, mě by napadlo, že prvně by nás museli vzít do toho státu, každý nadává, že patříme pryč. “

Příloha 3

Část rozhovoru s respondentkou 2

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?

„Řeknu Vám to paní, jak to je. Chlap se jen válí na gauči, čumí na televizi, a ženská dělá všechno sama.“

Pomůže Vám aspoň pohlídat děti?

„Říkám Vám nic, s ničím nepomůže.“

Jaký je Váš názor na manželství?“

„Je úplně zbytečný.“

Jaké jste měla dětství?

„Špatné, táta pil, máma si našla nového přítele a ten bil mámu i bráchu, tak nás dala do děcáku. Tam to bylo dobrý.“

Otec Vašich dětí Vás nebije?

„Ne, akorát nechce nic dělat.“

Je ve Vašem vztahu rovnoprávnost? Myslíte, že si můžete rozhodnout, kolik budete mít dětí?

„Jo o všem si můžu rozhodnout, děti chci jen tyhle dvě.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Všechno jsem si musila zjistit sama, když jsem byla v šestnácti těhotná, pomohla mi akorát máma. Sociálka mi s ničím nepomohla. O pomoc Vám nestojím a poradnám nevěřím.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

Chodila jste do školy s Romy anebo jste byli namíchaní, a jak se k Vám chovali učitelé?

„Byli jsme namíchaní, ale s Romama byla větší sranda. Učitelé mě neměli rádi, měla jsem trojku s chování, protože jsem jednoho kluka shodila ze schodů. Vždycky byli na straně bílých.“

Pomáhal Vám doma nebo někdo s učením?

„Ne nikdo mi nepomáhal a nebavilo mě to.“

Nechtěla jste po základní škole dál do učení nebo na nějakou školu?

„Ne.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

Kdyby Vám společnost zařídila hlídání dětí, umožnila Vám získat si zdarma kvalifikaci v nějakém oboru, co by Vás bavilo?

„Kosmetička by mě bavila.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Diskriminace, jak jste cikánka, tak na vás všechno svedou, nikde vás nevezmou.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Musili by brát všechny a ne že je Romka, po telefonu slíbí práci, ale pak až mě uvidí, tak už mají plno, už nemají místo.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Získat bydlení je těžký, bydlení mi pomohla sehnat máma, je státní, to je lepší, protože nezvedají tolik nájem. Když je majitel, tak se nestará, vím to od mámy. Myslím si, že muž sežene bydlení snadněji.“

Zdá se Vám nájem přiměřený a nevadí Vám plíseň?

„Jo, vadí, ale jinde je to ještě horší.“

Z čeho platíte nájem?

„Ze sociálních dávek.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Aby nedělala rozdíl, že jsme cikáni.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„V některých inzerátech čtete RK nevolat, to znamená Romská komunita, tak, že vidíte tu diskriminaci, dělají rozdíly, jestli jste cikánka a nechcou, abyste měla moc dětí.“

Jak se díváte na soužití s lidmi jiných národností?

„V pohodě.“

Je lepší mít za sousedy Romy anebo bílý?

„Určitě bílý. Romové moc řvou.“

Příloha 4

Část rozhovoru s respondentkou č. 3

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena od těch, které řeší muži?

„Dřív jsem měla přítele, který bil mě i děti, nechala jsem si to líbit. Našel si jinou ženskou a teď mám hodnýho přítele, ten mi pomáhá, nevadí mu, když pomáhám holce, pomáhá mi hlídat i vnoučata.“

Jaké jste měla dětství?

„Táta mámu bil, dětství bylo těžké, měla jsem hodně sourozenců, o které jsem se musela starat a hodně mámě pomáhat.“

Co Vám dělá ve vaší rodině největší starost?

„Maminka je hodně stará“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Jak jsem Vám říkala, na sociálce přišli na to, že jsem zfalšovala složenku a teď musím chodit na probační. Radí mi, jak mám hospodařit, abych měla na nájem, jak se domluvit na splátkovém kalendáři.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

„Holky nechcou chodit do učení, jdou ze základky na pracák a pak rodi.“

Vy jste vyučená sklářka, pociťovala jste ve škole nebo v učení diskriminaci?

„Ne, učitelé ani žáci nedělali rozdíly.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

Co by se mělo zlepšit, aby romské děti chodily rády do školy?

„Měli by učitelé s nima víc podnikat, snažit se jim porozumět.“

Myslíte si, že kdyby měly romské dívky antikoncepci zdarma, že by jí používaly, aby nebyly těhotné v patnácti?

„Ne, nepoužívaly, oni chtějí děti.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Chlapi jsou líp placeni, no jak kde. Práci si myslím, že si hledá ženská líp jak chlap, protože je spolehlivější. Určitě chlapa povýší dřív jak ženskou, i když ženská líp pracuje. S tím jsem se setkala. A věří víc chlapům než ženským.“

Setkala jste se v práci s diskriminací, že jste Romka?

„Setkala, v jedný prodejně jsem pracovala jako prodavačka a ztratily se tam peníze z pokladny. Hned to bylo na mě, že jsem Romka. Já ale nic nevzala a tak jsem na vedoucí hodně křičela, že když jsem cikánka, tak nemusím krást a odešla jsem sama. Ted' uklízím.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Aby je nechali pracovat a teprve potom by viděli, jestli je v práci nechají.“

Pomohl Vám Úřad práce někdy sehnat zaměstnání?

„Ano, nabízí, posílá do podniků, dává doporučení.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Ženská si najde bydlení líp než mužský, ale nesmí mít hodně dětí. Jak nezaplatím nájem do měsíce, tak mě vyhodí.“

Můžete porovnat bydlení v jiných městech s bydlením v Jihlavě?

„Ano bydlela jsem na vesnici, tady v Jihlavě je to lepší.“

Myslíte, že majitel dělá rozdíl v lidech nebo nerozlišuje mezi Romy?

„Můj majitel dělá rozdíl, když si uklízíte a platíte zavčas, prodlouží Vám smlouvu.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Společnost by nás měla víc poznat a ne nás odmítat.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„Romů určitě víc.“

Je lepší bydlet s Romy anebo bílými?

„S bílými, Romové neuklízí a jsou konfliktní, moc si závidí.“

Příloha 5

Část rozhovoru s respondentkou č. 4

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?

„Všechno dělá žena.“

Kdo ve Vaší rodině obstarával finance a jaký je Váš názor na manželství?

„Finance zařizoval muž, teď mám důchod i po muži. Manželství je důležité.“

Myslíte si, že je žena muži podřazena, že ho musí poslouchat?

„My jsme se rozhodovali oba. U dětí taky rozhodují oba.“

Ve Vašem dětství byl rozdíl v povinnostech chlapce a děvčete?

„Holky hlídaly děti, musely víc pomáhat.“

Co Vám dělá ve Vaší rodině největší starost?

„Byt.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Žádná.“

Setkala jste se sociálními pracovníky, uvítala byste nějaké odborné poradenství ohledně Vaší rodinné situace?

„Ne, nic mi nikdo neporadil. Pomoc bych uvítala.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

Když jste moc nechodila do školy, kdo pomáhal Vaším dětem s učením?

„Pomáhali jim spolužáci a učitelky, dětem se ve škole líbilo.“

Kdybyste si dnes mohla doplnit vzdělání, co by Vás bavilo?

„Vaření.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

„Aby ve škole byly kroužky zadarmo“

Proč se romské dívky tak brzy stávají maminkami, místo aby ještě chodily do školy?

„Škola je nebaví, rodičům to nevadí.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Byla jsem zaměstnaná ve sklárnách, dokud neskončila firma. To dřív nebylo, aby firmy najednou skončily, když žena pracovala, měla práci až do důchodu.“

Pociťovala jste v zaměstnání diskriminaci, měli muži lepší podmínky než ženy?

„Nepociťovala jsem diskriminaci, podmínky byly stejné pro ženský i mužský.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Teď je ta diskriminace, dřív nebyla.“

Nabídl Vám úřad práce nějaké zaměstnání?

„Snaží se, ale když jsem tam přišla, kam mě poslali, tak říkali, že už mají obsazeno. Vadilo jim, že jsem cikánka. Práce se dá sehnat, ale na černo.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Největší překážka je hodně dětí.“

Dodrzuje Váš majitel bytu podmínky slíbené ve smlouvě a po jaké době Vám hrozí výpověď, pokud nezaplatíte nájemné?

„Podmínky moc nedodrží, opravy neplatí, ale počká i tři měsíce se zaplacením nájemného.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Nevím.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„Týkají se všech.“

Je lepší žít mezi Romy anebo mít namíchané sousedy?

„Lepší namíchané.“

Vadili by Vám za sousedy lidi jiné národnosti například Vietnamci, Ukrajinci?

„Podle toho jak by se chovali.“

Příloha 6

Část rozhovoru s respondentkou č. 5

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?

„Všechno kolem domácnosti musí obstarat ženská, musí poslouchat chlapy a když neposlouchá, dostane facku.“

Je manželství důležité?

„Pro starší, pro mladší už důležité není.“

Jaké bylo Vaše dětství a jak vychováváte děti Vy?

„My jsme byly tři holky, já nejstarší, tak jsem musela vařit, hlídat, moji bratrance nemuseli dělat nic. Já mám tři kluky a jednu holku a musí pomáhat všichni, taky musí poslouchat a učím je si po sobě uklízet a neničit věci. Ostatní Romky děti neučí uklízet a nechávají je ničit věci. Já jsem si na všechno musela vydělat, občas přítel něco koupí, ale většina je na mě, tak si to hlídám, aby se to nezničilo.“

Všechny děti máte s jedním přítelem, ale nebydlíte spolu, co kdybyste si někoho našla?

„I když jsme se nevzali, myslí si, že mu patřím, sem tam přijde, něco přinese, ale pořád mě hlídá, kdybych si někoho našla, tak by ho zbil. Do bytu si ho, ale nenastěhuju, bojím se ho. Kdyby si našel někoho jiného, tak budu ráda.“

Bije Vás a myslíte si, že romští muži své ženy bijí?

„Mě nebije, ale kdybych mu dala facku, tak by mi dal dvě. Víím, že chlapi ženský bijou, ty by to na ně nikde neřekly.“

Co Vám dělá ve Vaší rodině největší starost?

„Starostí mám hodně, největší s přítelem, protože moc nechce na děti přispívat.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Na pomoc nespoléhám, všechno jsem si vyběhala sama, nikdy mi neporadil nikdo nic navíc.“

Máte v pěstounské péči dceru Vaší kamarádky, pracovnice s odboru péče o dítě, Vám měla nabízet různé proškolení, některé výhody pro pěstouny.

„Jo, to jo, byly jsme s dětmi přes pěstouny u moře, ale příbuzní Angeliky (to je jméno dívky v pěstounské péči) jí teď přemlouvají, ať jde k nim. Mají jednu místnost, o holku se nikdy nestarali, a teď si na ní počkali u školy a odvedli jí na dva dny k nim do jedné místnosti, kde jich žije sedm. Hned mi volali, že chtějí za ty dva dny peníze. Přemlouvají holku, aby u nich zůstala a chtějí, abych jim posílala ty peníze, co na ní dostávám. U mě se zlepšila ve škole, oblíkla jsem jí a něco naučila a oni teď do ní hučí, ať řekne, že chce být u nich. Její máma na tom je psychicky špatně, a když na tom byla nejhůř, to je holka nezajímala. Myslí si, že si holku vezmou na pár dnů a já jim budu posílat všechny peníze.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

„Nechce se jim učit. Já jsem měla hodnou paní učitelku, vždycky mi říkala, že mám dobrou hlavu, ať si hlavně nezačínám s romskými kluky, abych nebyla brzy těhotná. Šla jsem se učit na švadlenu, ale učitelku jsem neposlechla, tak jsem byla těhotná. Po druhém porodu jsem potkala kamarádku ze základky a ta mi řekla, ať zkusím střední sociální, tak jsem jí poslechla a školu dodělala. Ale řeknu Vám, kam můžete s touhle školou jít. Jsou jen dvě možnosti, buď budete vytírat starým lidem zadky, anebo se starat o Romy. Vybrala jsem si to druhý, ale teď už jsem delší dobu na rodičovské dovolené.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

„Pro Romy není důležité vzdělání, rodiče školu neřeší, nepotřebují ho.“

Jenže pak si nemůžou moc vybírat zaměstnání.

„To neřeší, nechtějí se učit.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Práci si myslím, že sežene ženská líp než chlap. Chlapi si vydělají víc peněz.“

Kde myslíte, že by Vás bavilo pracovat?

„V dětském centru s malými dětmi, kamarádky jsou tam spokojený. A mě by práce s dětmi bavila.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Větší informovanost kde práci sehnat.“

Úřad práce Vám práci nenabídl, když jste byla v evidenci?

„Ani ne.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„V Jihlavě je pro ženu těžký sehnat bydlení, nejhorší je to s dětma. Musíte být tvrdá a vydržet.“

Myslíte, že chyba je na straně společnosti nebo i u samotných Romů?

„U obouch. Společnost, když vezme Romy do bydlení, tak na nich vydělává, zvyšuje nájem a Romové ničí věci, neuklízí, já bych si Roma do podnájmu nevzala.“

Ani kdyby to byla kamarádka?

„Ani kamarádku ani příbuzný, měla jsem tu obě sestry, než jsem jim pomohla sehnat nájem, jejich děti řezaly do sedaček, neposlouchaly a sestry jim nic neřeknou.“

Vy jste získala byt do vlastnictví, máte nějaké výhody, oproti nájemníkům?

„Nemůžou mi zvedat nájem, ale zase mi zvedají fond oprav, veškeré opravy si musím hradit sama a nikdo mi nepřispěje, jen si žádám o příspěvek na bydlení.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Kdyby donutili Romy, aby si uklízeli, když si budou věci kupovat za peníze, které si sami vydělají jako já, tak je nebudou ničit a vlastníci se nebudou bát je ubytovat.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„Myslím si, že je to nastejno. U Romů je ta diskriminace, ale majitelé rozlišují, jaký udělá ta rodina dojem, to si myslím, že na dojmu hodně záleží.“

Jak se díváte na soužití se sousedy jiných národností, např. Ukrajinci, Vietnamci?

„To bych nechtěla, nevím proč, ale nechtěla.“

Příloha 7

Část rozhovoru s respondentkou č. 6

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena, od těch, které řeší muži?

„Muž zabezpečuje domácnost finančně, ale také mi pomáhá nakupovat a dělí se se mnou o domácí práce.“

Považujete manželství za důležité a máte v něm rovnoprávné postavení?

„Manželství považuji za důležité i mé dvě děti v něm žijí, dvě ne, ty mají přítele a přítelkyni a říkají mi, že to dneska není důležité, ale pro mě je. Rovnoprávné postavení máme s mužem, on by Vám řekl, že musí víc poslouchat, ale to je proto, že já hospodařím s financemi. Muž je zaměstnaný, já jsem taky byla, ale teď jsem na úradě práce.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Pomohli mi na magistrátu, když jsem vyřizovala příspěvek na péči pro rodiče muže, ještě bydlí sami, ale nakupovat a uklízet jím musím já. Špatně se jim chodí. Paní ze sociálky nám poradila, jak si zažádat o různé zdravotní pomůcky a domluvila nám rehabilitační sestřičku, která dochází jednou týdně s maminkou muže cvičit.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

„Škola se snaží jim nabídnout možnosti vyučení, moje děti jsou všechny vyučeny, kluk je instalatér a baví ho to, druhý je zedník, toho to nebavilo, tak pracuje s manželem v technických službách, jedna holka šla na obor řezník a pracovala v řeznictví, teď je na mateřské. Poslední holka se vyučila cukrářkou, pracuje v Albertovi, prvně tam uklízela, a když zjistili, že je vyučená, tak peče v jejich pekárně, vedoucí si jí chválí. Myslím si, že když se děcko snaží, tak nevadí, že je Romka.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

„Společnost by měla nabízet takové učňáky, aby ty děti pak po vyučení sehnaly zaměstnání. A v tom zaměstnání aby dobře platili.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Jako prodavačka jsem se nesetkala s diskriminací, žena je za pultem lepší, má větší trpělivost než chlap. Odešla jsem sama, ze zdravotních důvodů a hlavně kvůli rodičům muže. Já už rodiče nemám.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Každý zaměstnavatel by měl dát tomu, kdo má o práci zájem možnost u něj pracovat, a teprve, když s ním nebude spokojený ho vyhodit. Ne odmítat ženskou jen proto, že je Romka. Romky by si měly o zaměstnavateli taky něco zjistit, ale to si myslím, že si to říkají navzájem, jak je zaměstnavatel, jestli platí a co po nich chce.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Teď nám ta jedna místnost s kuchyní stačí, ale bydleli jsme tu se čtyřmi dětmi a to jsme byli dost namačkaní. Všechno je tu staré, věci začínají dosluhovat, musíme vyměnit pračku, ledničku, majitel firmy říkal, že nám na část přispěje, zbytek musíme zaplatit sami, panelák by potřeboval zateplit, jak je to vedle, ale nejdřív musí udělat novou střechu. Majiteli se do toho moc nechce. Říká, že by musel zvednout nájem, to nevím, jestli - by jsme to utáhli. Zatím manžel pracuje, ale za rok má jít do důchodu.“

Toleruje Vám majitel opoždění zaplacení nájmu a dává přednost neromským rodinám?

„Nájemné musí být zaplacen včas, to by nás vyhodil, jak bysme to nezaplatili do měsíce.“

Nedává přednost neromským rodinám, záleží, jestli platíte nebo ne.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Aby je nebytovali v plesnivejch bytech.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„Problémy získat bydlení mají všichni a Romové větší, vím to, když sháněly bydlení děti. Někdo jim rovnou řekl, že cikány nechce. Mají pro cikány horší byty, a nájemci jim zvedají nájem a přitom se o byt nestarají. Moje dcera bydlí v místnosti za hospodou, kde je to samá plíseň a nikdo s tím nic nedělá a to je vedle hospoda, kde se vaří a jídlo je v těch plesnivejch místnostech. Už jsem jí radila, ať tam pozve hygienu. Ale ona se bojí, že by neměla, kde bydlet.“

Příloha 8

Část rozhovoru s respondentkou č. 7

TO 1: V čem se ve Vaší domácnosti odlišují problémy, které musíte řešit, protože jste žena od těch, které řeší muži?

„Jsem sama, s mužem jsem nikdy nežila, manželství je pro mě přežitek, táta mámu bil, nechci muže, ženský ho musí poslouchat.“

Jaké bylo Vaše dětství?

„Dětství jsem prožila v děcáku až do osmnácti, tam se nedělaly rozdíly mezi kluky a holky.“

Potkala jste se ve svém životě s nějakou situací, s kterou jste si nevěděla rady?

„V děcáku ne, nejhorší to bylo, když mě pustili z děcáku, neuměla jsem hospodařit s penězma, sama jsem si neuměla nic vyřídit.“

TO 2: Jaká sociální pomoc by Vám, nejvíce pomohla při řešení problémů ve Vaší rodině?

„Pomohla mi Občanská poradna, sehnali mi práci a poradili.“

TO 3: Jaké problémy vidíte v oblasti vzdělávání romských žen z Vašeho pohledu a ze strany společnosti?

„Ve škole mi s učením pomáhal učitel a děti v domově.“

Nabídl Vám Úřad práce nějakou rekvalifikaci, nebo možnost si vzdělání doplnit a měla byste o to zájem?

„Úřad práce mi nic nenabídl, měla bych zájem o počítače, abych si mohla sama práci vyhledat.“

TO 4: Jak si myslíte, že může společnost zlepšit podmínky pro Vaše vzdělávání a vzdělávání romských žen?

„Nevím.“

Co si myslíte, že by se mělo zlepšit, aby romské děti chodily rády do školy, aby si romské ženy chtěly doplnit vzdělání?

„Musel by je někdo přinutit, kamarádky neposílají děti do kroužku ve škole, ani když je mají zadarmo.“

TO 5: S jakými překážkami se setkáváte ve Vašem zaměstnání jako žena, popřípadě které problémy Vám brání zaměstnání získat?

„Pracuju v pekárnách, máme stejné podmínky, jak chlapi i ženy, nerozlišují mezi námi, jsem spokojená.“

TO 6: Napadá Vás nějaká možnost, jak zmírnit překážky při hledání zaměstnání romskými ženami?

„Měli by upozornit zaměstnavatele, že přijde cikánka, aby jí úřad práce nenabízel práci a ona tam přijde, a oni řeknou, že už mají plno. Aby to chtěli s cikánkou zkusit, a ne jí to po telefonu slíbit a pak nic.“

TO 7: S jakými překážkami se setkáváte v oblasti bydlení a hraje také roli i to, že jste žena?

„Náklady na ubytovně si hradím sama, v Jihlavě se těžko shání bydlení, majitelé chtějí kauci, na to mi sociálka nepřispěje. Na kauci bych si musela vzít půjčku, abych jí zaplatila, tak bych si vzala další a pak už se s toho nevyhrabu, jako kamarádka, teď je samá exekuce.“

Je rozdíl, když si hledá bydlení romská žena anebo muž?

„Vadí, že jste cikánka, ale když nemáte moc dětí, tak si líp sežene bydlení ženská.“

Proč myslíte?

„Chlap, když se rozčílí všechno ničí, začne mlátit kladivem.“

Rozlišují majitelé mezi Romy?

„Ano, hodně rozlišují, mezi těmi co věci ničí a co jsou slušní.“

TO 8: Jak si představujete, že by Vám s překážkami v bydlení mohla společnost pomoci?

„Lepším sháněním bydlení. Sehnat bydlení v Jihlavě je těžké.“

Soudíte, že tyto problémy s bydlením se týkají pouze romské komunity nebo i ostatních sociálně slabých rodin?

„Romů víc, ale i kamarádky bez muže s dětma to mají blbý. Pomáhala jsem holce, ta byla bílá a neměla vůbec rodinu, nikoho, jenom dvě děti. Když jsem jí šla pomoc na sociálku zažádat o dávky, hned se na ni dívali špatně, protože přišla s cikánkou. Ale já mám příbuzný, který poradí, ona nikoho.“

Je pro Vás lepší bydlet mezi Romy, ostatními národnostmi například Ukrajinci, Vietnamci, nebo mezi bílými?

„Mezi bílými je to lepší. Nemám nic proti Vietnamcům, s Ukrajinci bych nechtěla bydlet a s Romy taky ne.“

Když porovnáte Jihlavu s ostatními městy, jaké je tu bydlení?

„Jinde je to horší.“